

Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Kracht en kwetsbaarheid

Sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Barneveld.
AUTEURS: IR. M. JAGER- VREUGDENHIL, DRs C. VAN TIL- TEEKMAN, K. HULST MSc, J. SLENDEBROEK- MEINTS MSc
DATUM: NOVEMBER 2010

Kracht en kwetsbaarheid

Sociale samenhang en leefbaarheid in
gemeente Barneveld

Ir. M. Jager-Vreugdenhil
Drs. C. van Til-Teekman
K. Kruiswijk-van Hulst MSc
J. Slendebroek-Meints MSc

November 2010

Kracht en kwetsbaarheid

Sociale samenhang en leefbaarheid in de gemeente Barneveld

In opdracht van gemeente Barneveld en Provincie Gelderland

Uitgevoerd door het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Ir. M. Jager-Vreugdenhil

Drs. C. van Til-Teekman

K. Kruiswijk-van Hulst MSc

J. Slendebroek-Meints MSc

November 2010

Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Postbus 10030

8000 GA ZWOLLE

038 - 425 55 42

Alle rechten voorbehouden

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteurs.

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	6
1. ONDERZOEK NAAR SOCIALE SAMENHANG EN LEEFBAARHEID IN GEMEENTE BARNEVELD	9
1.1 NIEUWE VRAGEN DOOR WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING (WMO)	9
1.2 KADER VAN DIT ONDERZOEK	11
1.3 SPECIFIEKE AANLEIDING VOOR GEMEENTE BARNEVELD VOOR HET ONDERZOEK	12
1.4 THEORETISCH KADER: KRACHTBRONNEN IN DE <i>CIVIL SOCIETY</i> , SOCIAAL EN MOREEL KAPITAAL	13
1.5 ONDERZOEKSVRAAG	14
1.6 ONDERZOEKSOPZET: DESKRESEARCH, VRAGENLIJSTEN EN INTERVIEWS	14
1.7 LEESWIJZER	15
2. RESPONS ENQUÊTES EN INTERVIEWS	16
2.1 RESPONS ENQUÊTE EN AANTAL INTERVIEWS	16
2.2 ACHTERGRONDKENMERKEN RESPONDENTEN ENQUÊTE INWONERS	16
2.3 ACHTERGRONDKENMERKEN RESPONDENTEN ENQUÊTE ORGANISATIES	19
3. RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	20
3.1 HOE KAN DE SOCIALE SAMENHANG IN GEMEENTE BARNEVELD GETYPEERD WORDEN? ..	20
3.2 LEEFBAARHEID IN BARNEVELD	23
3.3 WELKE GROEPEN IN GEMEENTE BARNEVELD KUNNEN ONVOLDOENDE SOCIAAL EN MAATSCHAPPELIJK PARTICIPEREN?	24
3.4 WELK SOCIAAL EN MOREEL KAPITAAL IS AANWEZIG IN BARNEVELD?	26
4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	27
4.1 CONCLUSIES	27
4.2 KRACHT EN KWETSBAARHEID	32
4.3 AANBEVELINGEN	33
5 LITERATUUR	37

Woord vooraf

Barneveld is qua oppervlakte een omvangrijke gemeente aan de rand van de Veluwe in de Gelderse Vallei. Met meer dan 50.000 inwoners, van wie ruim 30.000 in het dorp Barneveld zelf, is het een typisch dorpse gemeenschap. Veel Barnevelders kunnen hun problemen heel goed zelf oplossen en als zij ondersteuning nodig hebben kunnen zij gemakkelijk een beroep doen op familie, kennissen, mensen uit de buurt of – *last but not least* – geloofsgenoten. Want geloof en geloofsgemeenschappen spelen in Barneveld een onmiskenbare rol.

Het feit dat een dorp gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van sterke gemeenschappen, heeft echter ook een keerzijde. Want hoe is immers de band met die mensen die niet tot de eigen gemeenschap behoren? Hoe het ook zij: er is – ook als er sprake is van een grote sociale samenhang in een gemeente – altijd nog wel iets om aan te werken. Geen enkele gemeente is perfect. En vaak is het betere de vijand van het goede: je moet ook niet naar perfectie willen streven. Maar wil Barneveld ergens in investeren ter verbetering van de sociale samenhang, dan zou de gemeente wellicht iets meer aandacht kunnen geven aan die groep van burgers die niet tot een bepaalde gemeenschap behoort en aan die Barnevelders die zich eenzaam zeggen te voelen. Want ook die groep is er, zo blijkt uit dit onderzoek.

Sociale samenhang is een onderwerp waarmee je de sterke kanten van een lokale samenleving in beeld kunt brengen. Ook in Barneveld is ons dat weer opgevallen. Tegelijk besef je iedere keer als je dit thema onderzoekt opnieuw, dat sociale samenhang niet alleen uiting is van kracht, maar in allerlei opzichten ook kwetsbaar. Barneveld vormt daarop geen uitzondering.

Dit onderzoek is het derde van de zogenaamde ‘Gelderse onderzoeken’ van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken. Mede in opdracht van de Provincie Gelderland wordt dit onderzoek in verscheidene Gelderse gemeenten uitgevoerd. Het eerste ‘Gelderlandonderzoek’ is in februari 2010 aangeboden aan de gemeente Westervoort, het tweede in mei 2010 aan gemeente Putten. Eerder heeft het Centrum ervaring met dit soort onderzoek opgedaan in de gemeenten Nunspeet en Zwartewaterland.

Met dit rapport bieden wij de opdrachtgever de bevindingen van ons onderzoek in gemeente Barneveld aan. Het onderzoek is uitgevoerd door ir. Marja Jager-Vreugdenhil, drs. Christel van Til-Teekman en Klazien Kruiswijk MSc; de kwantitatieve analyses door Jeannette Slendebroek-Meints MSc. Wij kijken met plezier op ons onderzoek terug. We bedanken gemeente Barneveld, in het bijzonder wethouder Leen Verweij, wethouder Bram Troost en beleidsmedewerker Leonie Muijs, voor de prettige samenwerking. Wij danken ook de Provincie Gelderland voor haar financiële ondersteuning voor dit onderzoek. Niet in de laatste plaats bedanken we alle inwoners van Barneveld, Voorthuizen, Garderen, Kootwijk, Kootwijkerbroek, Stroe, De Glind, Terschuur en Zwartebroek die aan ons onderzoek deelnamen, en alle vertegenwoordigers van organisaties uit die plaatsen.

Wij wensen de gemeente Barneveld en haar inwoners toe dat zij met de onderzoeksgegevens ook daadwerkelijk aan de slag kunnen om de kwaliteit van de lokale samenleving in Barneveld en haar buitendorpen op peil te houden en waar mogelijk te versterken.

Bedankt voor de samenwerking.

Jan Hoogland,
Lector Samenlevingsvraagstukken,
Gereformeerde Hogeschool te Zwolle.

Samenvatting

Onderwerp en opzet van dit onderzoek

Dit onderzoek is een verkennende analyse van de sociale kwaliteit van de lokale samenleving van gemeente Barneveld. Een dergelijke analyses is belangrijk in het licht van de taken die de Wet maatschappelijke ondersteuning aan gemeenten toekent. Om te kunnen bepalen op welke wijze de gemeente de lokale *civil society* kan versterken is inzicht nodig in de aard en mogelijkheden van die lokale samenleving. Verschillende methoden van onderzoek zijn ingezet. Door middel van deskresearch is beschikbare basisinformatie is informatie verzameld. Daarnaast zijn twee verschillende vragenlijsten uitgezet, één onder inwoners en één onder maatschappelijke organisaties die actief zijn in de gemeente Barneveld. Tenslotte hebben er 18 gesprekken plaatsgevonden tussen onderzoekers en specifieke sleutelorganisaties en –personen. In totaal zijn 822 ingevulde vragenlijsten van inwoners en 65 ingevulde vragenlijsten van organisaties ontvangen. Aan de interviews namen 30 personen deel, en 30 personen deden mee aan een themabijeenkomst.

De centrale onderzoeksvraag was:

“Welke krachtlijnen en knelpunten bestaan er in de sociale structuren van gemeente Barneveld en op welke manier kunnen burgers, lokale instellingen en gemeente bijdragen om deze in de komende jaren verder te versterken?”

Conclusies

In alle kernen worden de sociale samenhang en de leefbaarheid hoog gewaardeerd, hoger dan gemiddeld in Nederland. Wel wordt vaker dan gemiddeld in Nederland door inwoners aangegeven, dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen (34% in gemeente Barneveld, 20% in heel Nederland). Dit is opvallend, omdat juist in dorpsgemeenschappen het ‘ons kent ons’ over het algemeen kenmerkend is. Wel zijn er verschillen per wijk. In wijken waar men elkaar minder goed kent is men vaak ook minder tevreden over de bevolkingssamenstelling.

Het algemene beeld van de andere wijken is echter positief. Nadere analyse laat wel zien dat sommige groepen het aantoonbaar meer naar hun zin hebben in hun buurt dan andere groepen. Mensen met een kerkelijke achtergrond, mensen die bij organisaties en verenigingen actief zijn, ouderen, mensen die langer dan twintig jaar in hun huidige woonplaats wonen, bewoners van koopwoningen en lager opgeleiden zijn positiever over de sociale samenhang en de leefbaarheid dan anderen.

In de dorpen in de gemeente Barneveld zijn veel sterke sociale structuren. Mensen vormen sterke gemeenschappen op grond van hun geloof, etniciteit of verbondenheid met hun eigen dorp. Deze sterke structuren, in combinatie met de sterke drang naar zelfredzaamheid en de grote bereidheid elkaar te helpen, maakt dat de mentaliteit van de inwoners goed aansluit op de visie van de Wmo: mensen zijn eerst verantwoordelijk voor zichzelf en hun directe sociale omgeving, en alleen wanneer het niet anders kan doen ze een beroep op professionele voorzieningen.

Deze kracht van de Barneveldse samenleving is echter ook haar kwetsbaarheid. In de eerste plaats is juist de norm van zelfredzaamheid een oorzaak dat mensen te laat om hulp vragen. In de tweede plaats heeft wie *geen* deel uitmaakt van een groep - niet aangesloten is bij een kerkgenootschap, geen oorspronkelijke dorpsbewoner is, niet deelneemt aan het verenigingsleven – ook minder mensen om zich heen die hulp kunnen bieden. Veel etnische (Turkse, Marokkaanse en Molukse) gemeenschappen hebben een gesloten karakter: ze verlenen vooral zorg aan hun eigen mensen.

Toch zijn contacten binnen geloofs- of etnische gemeenschappen niet de belangrijkste relaties voor inwoners van gemeente Barneveld. De belangrijkste contacten zijn die met familie, vrienden en burenen. Op hen wordt ook het vaakst een beroep gedaan voor hulp. Burenen zijn de belangrijkste aanspreekpunten voor praktische hulp, zowel voor kerkelijke als voor niet-kerkelijke Barnevelders.

Er is dus zeker sprake van samenbindend kapitaal (*bonding*) onder inwoners. Ook is er overbruggend kapitaal (*bridging*) te vinden: de burenenrelaties, de diaconale activiteiten van kerken naar anderen toe, en de inzet van veel inwoners in vrijwilligerswerk. Ondanks het aanwezige sociale kapitaal ervaart een derde van de inwoners een bepaalde mate van eenzaamheid, vijf procent is (zeer) sterk eenzaam. Sterke sociale structuren zijn dus niet voldoende om dat te voorkomen. Eenzaamheid komt even vaak voor onder kerkelijke als onder niet-kerkelijke inwoners, en even vaak onder jongere als onder oudere inwoners. Eenzaamheid komt wel vaker voor onder alleenstaanden, mensen in huurwoningen en lager opgeleiden. Ook mensen die intensief mantelzorg verlenen zijn vaker eenzaam dan anderen; mensen die lichte mantelzorg verlenen, zijn juist minder vaak eenzaam. Eenzaamheid komt in een aantal wijken iets vaker voor dan in andere wijken. Organisaties en kerken willen zich graag inzetten voor eenzame mensen, maar hebben hen niet goed in beeld.

Niet alleen in de gehouden interviews, maar ook in de enquêtes ingevuld door bewoners, is regelmatig sprake van uitspraken die wijzen op intolerantie tussen bevolkingsgroepen. Het betreft intolerantie tussen kerkelijke en niet-kerkelijke inwoners, tussen autochtonen en allochtonen en tussen oorspronkelijke dorpsbewoners en nieuwkomers. Gemeente Barneveld ontkomt daarmee niet aan een nationale en internationale trend van polarisering.

Er zijn echter ook belangrijke 'krachtbronnen' gevonden: mensen, groepen mensen of organisaties met een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang en leefbaarheid. Dat zijn in de eerste plaats de verenigingen voor plaatselijk belang, de wijkplatforms en andere dorpsorganisaties, zoals de Oranjeverenigingen, Stichting Terbroek en de Floralia. Deze organisaties hebben die samenbindende functie ook sterk. Ook sportverenigingen zijn belangrijke krachtbronnen. Binnen de verenigingen komen met name jongeren mensen uit andere culturen tegen en leren ze op een goede manier met elkaar om te gaan. Tenslotte zijn de kerken belangrijke krachtbronnen, al zijn ze tegelijk ook onderwerp van veel discussie. Positieve zaken die door veel mensen geroemd worden zijn de diaconale inzet van kerken, voor eigen leden maar ook voor anderen. Vanwege het buitensluitende karakter van een aantal kerken zijn ze echter ook een bron van veel ongenoegen.

Een aantal groepen vindt het in Barneveld lastig om te participeren:

- Mensen met lichamelijke beperkingen (vaak ouderen);
- Niet-kerkelijke mensen, omdat ze zich niet thuis voelen bij activiteiten met een christelijk karakter, maar ook kerkelijke mensen die op gewetensbezwaren stuiten (bijv. muziekkeuze, zondagsactiviteiten) bij andere activiteiten;
- Allochtonen, omdat ze een relatief kleine groep vormen in een gemeente waar intolerant sentiment voorkomt, richting nieuwkomers in het algemeen en richting allochtonen in het bijzonder. Negatieve beeldvorming – zonder dat er sprake is van daadwerkelijke incidenten – staat acceptatie van allochtone inwoners in de weg.

Zowel vertegenwoordigers van organisaties als inwoners van gemeente Barneveld zien de sociale samenhang primair als een verantwoordelijkheid van individuele burgers. De overheid kan wel bijdragen aan de juiste randvoorwaarden (fysieke mogelijkheden voor ontmoeting, voorzieningen voor minima en mensen met een beperking), maar mensen moeten het zelf doen.

Aanbevelingen

Op basis van deze conclusies geven de onderzoekers vier aanbevelingen om te werken aan behoud én versterking van de sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Barneveld.

Aanbeveling 1: richt beleid op meer onderling begrip en acceptatie

De grootste en lastigste uitdaging in de gemeente Barneveld is het omgaan met verschillen binnen de gemeente: verschillen tussen dorpen, tussen kerkelijke en niet-kerkelijke inwoners, tussen nieuwkomers en allochtone bewoners. Er is sprake van intolerant sentiment tussen de groepen onderling. Belangrijk is positief tegenwicht in de beeldvorming, bijvoorbeeld door een verkiezing van het meest samenbindende initiatief per dorp, en door mensen te stimuleren elkaar beter te leren kennen. De gemeente past echter wel een terughoudende rol: sociale samenhang is primair een zaak van individuele burgers onderling, en de overheid is er om de randvoorwaarden te scheppen. Gemeente Barneveld hoeft geen *eigen* activiteiten op te zetten om de sociale samenhang te stimuleren. Belangrijker is een houding van de gemeente die bewoners zelf uitnodigt activiteiten en initiatieven te ontplooiën.

Aanbeveling 2: veel te winnen door vergroten onderlinge bekendheid

Veel Barnevelders vinden dat mensen in hun buurt elkaar onvoldoende kennen. Elkaar kennen is belangrijk om polarisatie te voorkomen. Ook is het een voorwaarde om onderlinge hulp mogelijk te maken. Mensen kunnen elkaar beter leren kennen in gezamenlijke activiteiten, bijvoorbeeld op dorps-, wijk- of buurtniveau. Een specifiek instrument om mensen op straatniveau met elkaar in contact te brengen, is het huiskamergesprek. Dit kan zowel door beroepsorganisaties als door vrijwilligers worden vormgegeven.

Aanbeveling 3: geef wijkplatforms ruimte en facilitering om ook sociale thema's op te pakken

Diverse wijkplatforms zouden graag naast fysieke thema's ook sociale onderwerpen op zich nemen. Om dat te kunnen doen, moeten ze goed weten wat er speelt in de wijk, en is het dus van belang dat ze een goede werkwijze hebben voor het betrekken van alle wijk- of dorpsbewoners. Momenteel is dat voor veel wijkplatforms juist nog een punt waar men mee worstelt, met name de nieuwe wijkplatforms in Barneveld en Voorthuizen. De gemeente kan hierin faciliteren door het opzetten van een wijkkrant en intensiever gebruik van de wijkwebsite te stimuleren, of door de ruimte voor een spreekuur te bieden. In wijken waar nog geen dorps- of wijkcentrum is, zou hier een voorlopige locatie in een school of huiskamer kunnen worden geboden.

Het is van belang dat de gemeente alle wijkplatforms heel serieus neemt, omdat hun functie als vertegenwoordiging van bewoners richting gemeente niet geloofwaardig is. Soepelheid van de gemeente in het omgaan met wensen van wijkplatforms, ook als die niet gemakkelijk in te passen zijn in het beleidsproces, zal het enthousiasme van de wijkplatforms en het draagvlak bij bewoners ten goede komen.

Aanbeveling 4: mobiliseer sociaal kapitaal voor terugdringen eenzaamheid

Er is veel meer daadwerkelijke eenzaamheid in gemeente Barneveld dan organisaties zelf inschatten. Goede eerste activiteiten van de Seniorenraad om eenzaamheid tegen te gaan, verdienen daarom vervolg. Daarbij zouden nog meer organisaties betrokken kunnen worden, om niet alleen eenzame ouderen, maar ook eenzame mensen uit andere leeftijdsgroepen te bereiken. Veel organisaties zijn nu specifiek gericht op het signaleren en tegengaan van eenzaamheid onder ouderen. Toch komt eenzaamheid onder alle leeftijden voor. Huisbezoeken zoals nu door de Seniorenraad zijn geïnitieerd voor 75+-ers, zouden in een aangepaste vorm ook kunnen worden gehouden onder andere doelgroepen. Dit kan bijvoorbeeld vormkrijgen als welkomstbezoek door getrainde vrijwilligers aan alle nieuwe dorps- of wijkbewoners, mogelijk met een centrale rol voor de wijkplatforms.

1. Onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Barneveld

1.1 Nieuwe vragen door Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

Met de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) hebben alle gemeenten in Nederland de taak gekregen maatschappelijke ondersteuning op lokaal niveau vorm te geven. Dat betekent onder andere het bieden van voorzieningen aan mensen met een beperking en maatschappelijke opvang voor kwetsbare mensen. De Wmo is niet bedoeld als zorgwet, maar vooral als welzijnswet, die beoogt dat iedereen meedoet in een zelfredzame samenleving. Het bevorderen van sociale samenhang kan wel de primaire opdracht van de Wmo worden genoemd. Immers, de kerngedachte van de Wmo is dat sociale samenhang ook sociale opbrengsten genereert: toegenomen participatie, informele zorg, effectieve inzet van vrijwilligers, nieuwe burgerschapstijlen en vormen van eigen verantwoordelijkheid voor wijk en buurt. Voor veel gemeenten is het echter lastig grip te krijgen op deze ambitie van de Wmo. Dit onderzoek biedt concrete handvatten voor Gemeente Barneveld.

1.1.1 EEN ZELFREDZAME SAMENLEVING

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) geeft aan gemeenten de opdracht 'sociale samenhang en leefbaarheid' te bevorderen in wijk, buurt of dorp (prestatieveld 1). In deze formulering komt een bepaalde visie op het functioneren van de samenleving mee. Een van de belangrijkste doelstellingen van de Wmo is de versterking van de lokale '*civil society*'. Hoewel de Wmo deze '*civil society*' niet definieert, blijkt uit de toelichting op de wet dat hiermee de samenleving wordt bedoeld als het domein van de burger zelf. Het gaat in de Wmo om de versterking van actief burgerschap en het bevorderen van ieders sociale en maatschappelijke verantwoordelijkheid voor de samenleving. De '*civil society*' is het niet-statelijke- en niet-economische deel van de samenleving – de samenleving van de burgers en hun gemeenschappen (zie figuur 1).

De komst van de Wmo markeert een kanteling in het denken over de relatie tussen samenleving en overheid en geeft burgers opnieuw een rol bij het vormgeven van hun eigen leefomgeving. Gemeenten hebben de taak om deze nieuwe relatie structuur en inhoud te geven via lokaal Wmo-beleid. De Wmo-beleidsmakers verwachten dat burgers en hun verbanden, organisaties en instellingen meer directe verantwoordelijkheid nemen voor hun leefomgeving. De Wmo speelt zo een belangrijke rol bij de omvorming van de verzorgingsarrangementen in ons land. De wet beoogt dat mensen minder snel een beroep doen op voorzieningen van de overheid en eerder een beroep doen op de eigen omgeving en op de samenleving. De Memorie van Toelichting bij de wet spreekt over 'eigen oplossingen' van zorgvragers, en over 'samen doen wat samen kan'. Dat veronderstelt een versterking van de sociale kwaliteit van de lokale samenleving en wel zo dat deze meer zelfzorgend wordt. Niet alleen individuele mensen moeten meer zelfzorgend worden, maar ook de samenleving als geheel. Een geheel zelfzorgende samenleving is echter een onmogelijkheid. Sommige mensen zijn aangewezen op professionele hulp en kunnen niet zomaar door buurtgenoten geholpen worden. De aard van de hulpvraag en de behoefte aan hulp en zorg kan zeer uiteenlopen. De betrokkenheid van burgers op elkaar kan niet de professionele hulp vervangen waar die nodig is.

Figuur 1. Schematische weergave van de 'civil society': het niet-statelijke en niet-economische deel van de samenleving. Een aantal kenmerkende verbanden, instituties en organisaties zijn weergegeven

Gaat het echter om lichte vormen van 'maatschappelijke ondersteuning', dan kan een goed ontwikkelde *civil society* wel iets betekenen. De Memorie van Toelichting spreekt over de eigen leefomgeving van zorgvragers in termen van "een krachtige sociale structuur die voorliggende is aan professionele voorzieningen". Concreet worden daarbij genoemd familie en vrienden, maar ook maatschappelijke verbanden. Versterkte betrokkenheid op elkaar, versterkte sociale samenhang, vormt dus een begin, een noodzakelijke voorwaarde, om een meer betrokken en zelfzorgende samenleving te stimuleren. De Wmo wil dus niet louter een voorzieningenwet zijn voor individuele burgers met een bepaalde vraag naar zorg of ondersteuning, maar doet een beroep op de hele samenleving om de participatie van kwetsbare burgers te helpen bevorderen.

In een zelfzorgende samenleving kan het uiteraard niet alleen gaan over de participatie van kwetsbare burgers, juist omdat de participatie van kwetsbare burgers afhankelijk is van de participatie van meer weerbare burgers. Het 'samen meedoen' is een essentieel element van de visie achter de Wmo. Wel is het zo dat kwetsbare burgers bijzondere aandacht dienen te krijgen, mede in het licht van verdergaande vermaatschappelijking van de zorg. Het overheersende idee achter de zelfzorgende, participerende samenleving is dat iedereen, kwetsbaar én weerbaar, mee moet kunnen doen en daarvoor ook zijn of haar eigen steentje bijdraagt. Of en hoe dat ook zo gaat werken, is de belangrijkste vraag van het sociale beleid in de komende jaren.

1.1.2 DE WMO ALS PARTICIPATIEWET

Vanwege de nadruk op meedoen wordt de Wmo ook wel een 'participatiewet' genoemd. Meedoen aan de samenleving is voor iedere burger belangrijk. Gemeenten hebben een bijzondere verantwoordelijkheid te waken voor de kansen op deelname van iedere burger

aan het maatschappelijk verkeer, in het bijzonder burgers met een beperking of in kwetsbare sociale situaties. De Wmo is tevens een welzijnswet en regelt en bevordert lichte vormen van ondersteuning, hulp en aandacht. Een nieuw element in deze opzet is dat burgers zelf bijdragen aan het welzijn en de participatie van medeburgers. De Wmo markeert het afscheid van een centrale rol van de overheid als verschafter van welzijn en sociale voorzieningen.

De verzorgingsstaat moet nu dus volgens de wetgever worden aangevuld en in sommige opzichten zelfs afgelost door een zelfverantwoordelijke en zelfzorgende samenleving. De Wmo vraagt van gemeenten dat ze de maatschappelijke en sociale verantwoordelijkheden van burgers activeren. Van hen wordt verwacht dat ze bijdragen aan de versterking van de 'sociale samenhang en leefbaarheid'. Door versterking van de sociale infrastructuur wordt tevens verwacht dat de zelfredzaamheid van burgers wordt versterkt en dat burgers eigen oplossingen zoeken voor ondersteunings- en zorgvragen. Hóe gemeenten dat doen, laat de wetgever geheel aan hen zelf over. Zelfs de gestelde doelen van 'zelfredzaamheid' en 'participatie' wilde de staatssecretaris niet definiëren, ook dat legde ze geheel bij gemeenten neer. Dat vraagt van gemeenten de ontwikkeling van eigen, stevige visie op de manier waarop mensen met elkaar zouden moeten omgaan en hoe ze zelf als gemeente daaraan kunnen bijdragen. In de praktijk komen gemeenten hier echter zelden aan toe of zijn ze geheel verlegen met de vraag hoe ze op de beste manier de *civil society* effectief kunnen vitaliseren. Ons onderzoek reikt daar handvatten voor aan, door te onderzoeken hoe het feitelijk met die *civil society* gesteld is, los van de beleidsvooronderstellingen.

1.1.3 NIEUWE VRAGEN VOOR GEMEENTEN

De Wmo leidt dus tot nieuwe lokale probleemstellingen. Want wat is dat eigenlijk, sociale samenhang en leefbaarheid? Op welke manier kan via sociale samenhang en leefbaarheid participatie en onderlinge ondersteuning worden gestimuleerd? Welke participatie wordt er eigenlijk bedoeld, en van wie? Hoe staat het er eigenlijk voor met die participatie en sociale samenhang? En hoe staat het met de bereidheid van de burger er te zijn voor een medeburger? Deze vragen vergen lokale antwoorden. De staatssecretaris van VWS geeft aan het begrip participatie niet nader in te willen vullen, omdat gemeenten dit voor de eigen situatie zelf het beste kunnen doen:

'De Wmo beoogt dat mensen die ondersteuning nodig hebben om te kunnen participeren in de samenleving deze ondersteuning ook kunnen krijgen. Dat zij aan de samenleving kunnen deelnemen dus. Omdat gemeenten de Wmo decentraal uitvoeren, zullen juist op het lokale niveau termen als «zelfredzaamheid» en «maatschappelijke participatie» verder operationaliseerd moeten worden' (Kamerstuk mei 2005).

Gemeenten moeten zelf een route kiezen die past bij de eigen lokale situatie. Dat roept een volgende vraag op voor elke gemeente: wat is bij ons eigenlijk die lokale situatie, hoe zit het in mijn gemeente met sociale samenhang, leefbaarheid en participatie?

Dit rapport wil een eerste antwoord geven op deze vragen, specifiek voor gemeente Barneveld. Het doel is dat Gemeente Barneveld een goed beeld krijgt van de eigen startsituatie kort na invoering van de Wmo, om zo te kunnen kiezen voor het best passende beleid voor prestatieveld 1, 'het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten'.

1.2 Kader van dit onderzoek

Dit onderzoek helpt Gemeente Barneveld een beeld te krijgen van de sociale kwaliteit van de lokale samenleving. Niet alleen worden de ideeën van burgers zelf in kaart gebracht, maar ook worden activerende impulsen gegeven voor nieuwe lokale initiatieven. Gedurende het

onderzoek wordt dus gewerkt aan patronen van interactie. Het onderzoek bestaat uit een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het kwalitatieve deel bestaat uit een intensieve interviewfase, waarbij met burgers en instellingen wordt gesproken, verbindingen worden gelegd en nieuwe ideeën worden gedeeld. Het kwantitatieve deel wordt gevormd door een enquête onder burgers en organisaties. Het onderzoek levert zo vanuit verschillende invalshoeken en onderzoeksmethoden een beeld van sociale wensen en mogelijkheden die binnen een gemeente aanwezig zijn, van sociale krachtlijnen enerzijds en kwetsbare situaties anderzijds. Vanuit dat beeld kan door gemeentebestuur, Wmo-raden, lokale instellingen en burgers verder worden gewerkt aan sociaal beleid dat passend is en resulteert in gewenste effecten.

De methodiek voor dit onderzoek is door het CvSv ontwikkeld en in 2007 en 2008 met succes toegepast in de gemeenten Zwartewaterland en Nunspeet. De gemeentebesturen waren zeer tevreden over het resultaat en gebruiken de rapportage als 'onderlegger' voor de ontwikkeling van Wmo-beleid. Het onderzoek bracht daadwerkelijk lokale partijen bij elkaar en verschaft een basis en richtinformatie om de Wmo verder te implementeren. Provincie Gelderland heeft genoemd onderzoek in de gemeente Nunspeet gefinancierd. Bij de evaluatie ervan heeft de provincie aangegeven dat zij het van belang acht dat een soortgelijk onderzoek in een aantal Gelderse gemeenten wordt voortgezet. De provincie vindt het van belang dat deze onderzoeksmethodiek verder wordt getest en uitgebouwd tot een goed bruikbaar instrument. Vanuit haar ondersteunende rol voor gemeenten subsidieert de provincie een onderzoek door het CvSv naar sociale kwaliteit in vier gemeenten. Dit onderzoek zal niet alleen voor de betreffende gemeenten bruikbare resultaten opleveren, maar zal daarnaast de provincie een bruikbaar instrument in handen geven waarmee zij gemeenten kan ondersteunen in de vorm van een 'nulmeting' van de sociale kwaliteit. Barneveld is één van de gemeenten in Gelderland die opdracht heeft gegeven het onderzoek uit te voeren.

1.3 Specifieke aanleiding voor gemeente Barneveld voor het onderzoek

De gemeente Barneveld heeft in de afgelopen jaren Wmo-beleid ontwikkeld. Eén van de thema's binnen de Wmo is leefbaarheid en sociale samenhang (sociale kwaliteit); een thema waar de gemeente de komende jaren voldoende aandacht aan wil schenken. Er wordt aangenomen dat er een sterke verbondenheid is onder burgers in Barneveld. Uit de onderzoeksresultaten moet blijken of dit juist is. Waar dat mogelijk is, wil de gemeente deze verbondenheid graag behouden en versterken. Om beleid verder te kunnen ontwikkelen, wil de gemeente weten hoe het nu gesteld is met sociale samenhang en leefbaarheid in Barneveld. Wat zijn krachtlijnen in de samenleving? Welke mensen zijn juist kwetsbaar? Hoe ervaren bewoners de sociale samenhang in zowel het dorp Barneveld als in de buitendorpen en het buitengebied? Welke bijdragen leveren inwoners hier zelf aan? Barneveld heeft hierbij de specifieke vraag aan het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken gesteld om inzicht te geven in het vóórkomen van eenzaamheid.

De gemeente hoopt met dit inventariserend onderzoek diverse doelen te bereiken.

Ten eerste wil de gemeente zicht krijgen op de sociale kwaliteit en leefbaarheid in gemeente Barneveld. Ze is geïnteresseerd in de sociale netwerken in de lokale gemeenschap en de mate van sociale samenhang tussen burgers en organisaties. Bij leefbaarheid gaat het met name om de sociale aspecten van kwaliteit van wonen en leven in gemeente Barneveld. Hierbij wordt ook de sociale veiligheid bekeken.

Ten tweede wil de gemeente met dit onderzoek concrete handvatten krijgen voor invulling van eventuele nieuwe activiteiten, gericht op versterking van betrokkenheid en samenhang in alle kernen. Ten derde wil de gemeente de resultaten van dit onderzoek gebruiken voor het inzetten van beleid om eenzaamheid te voorkomen.

1.4 Theoretisch kader: krachtbronnen in de *civil society*, sociaal en moreel kapitaal

De Wmo beoogt de versterking van de lokale *civil society* en heeft de verwachting dat daarmee het welzijn van burgers is gediend. De kernvraag is of de huidige in de samenleving van Barneveld aanwezige kwaliteiten daarvoor volstaan of dat interventies nuttig en nodig zijn om een solide basis te leggen voor de zelfzorgende *civil society*. Deze vragen vormen de kern van het onderhavige onderzoek. De Wmo zet gemeenten aan tot het zorgdragen voor voldoende leefbaarheid en sociale samenhang. Waar het bij leefbaarheid in de eerste plaats gaat om de fysieke leefomgeving, gaat het bij sociale samenhang meer om de sociale leefomgeving waarmee mensen zich identificeren en waarbinnen zij participeren in verschillende netwerken (sociale verbanden, maatschappelijke organisaties), met verschillende kenmerken van sociale verbanden (*bonding*, *bridging*) en een diversiteit aan krachtbronnen (sociaal en moreel kapitaal). Deze netwerken zijn actoren binnen de zogenoemde *civil society*. En dat podium vormt de basis van de zelfzorgende *civil society*, die door de Wmo beoogd wordt. Met het analyseren van sociale samenhang en leefbaarheid kan in beeld worden gebracht hoe het is gesteld met de draagkracht van de *civil society* en indien er tekorten worden geconstateerd, op welke velden gemeenten beleid kunnen voeren of maatregelen dienen te treffen.

De begrippen 'sociaal kapitaal' en 'moreel kapitaal' spelen een belangrijke rol in dit onderzoek, en worden daarom hier iets meer toegelicht. Sociaal kapitaal gaat over het vermogen van mensen om verbindingen met elkaar aan te gaan en vormt de weg naar de verdere ontsluiting van moreel kapitaal. Moreel kapitaal is het vermogen (individueel en collectief) op een zorgende manier bij de ander en bij de wereld te zijn (Kuiper, 2009).

In dit rapport wordt *sociaal kapitaal* in kaart gebracht aan de hand van de begrippen *bonding* en *bridging*. Gesloten netwerken worden gekenmerkt door '*bonding*' of interne verbondenheid. Deze netwerken kenmerken zich doordat zij de mensen van het eigen verband of de eigen gemeenschap binden, zich richten op de noden en behoeften van de eigen groep en zich niet richten op anderen buiten de eigen kring. Open zijn netwerken wanneer er ook bereidheid bestaat om ook anderen hulp en zorg te verlenen. Open netwerken richten zich niet op alleen op leden van het eigen netwerk, maar overbruggen de afstand tot relatieve vreemden. Deze netwerken worden gekenmerkt door wat '*bridging*' of overbrugging genoemd wordt. Waar het gaat over het tot stand komen van sociale samenhang zijn beide vormen van kapitaal; *bonding* en *bridging*, van belang. *Bonding* zorgt er voor dat mensen binnen netwerken naar elkaar omzien en zorg voor elkaar hebben. *Bridging* is nodig om wisselwerking en samenwerking tussen groepen tot stand te brengen en dit is nodig om een samenleving te creëren waar mensen zich opgenomen voelen en waarin burgers elkaar helpen hun leefomgeving en sociale vooruitzichten te verbeteren (Putnam, 2000). *Bonding* en *bridging* verhouden zich tot elkaar als de schering en inslag van een weefsel: beiden vormen mooie draden op zich, maar juist samen vormen ze een stevige stof. Een ander beeld dat het verschil tussen *bonding* en *bridging* weergeeft, is het beeld van eilanden en bruggen. De bevolking van eilanden vormen hechte gemeenschappen (*bonding*). Ze kunnen daarbij een open, uitnodigend karakter hebben en gemakkelijk bezoekers en nieuwe bewoners opnemen; maar ze kunnen ook het karakter hebben van een onneembare burcht, waar mensen moeilijk toegang toe hebben en ook moeilijk van weg komen. Eilanden vormen pas samen ook een eilandrijk als er bruggen tussen de verschillende eilanden liggen (*bridging*). Zeer gesloten eilandgemeenschappen zullen minder gemakkelijk dergelijke bruggen leggen dan open gemeenschappen. Beide beelden laten zien dat zowel *bonding* als *bridging* van belang is voor een goede samenleving. *Bonding* is waardevol, omdat hierdoor gemeenschappen ontstaan waarbinnen mensen voor elkaar zorgen. Wel is er het gevaar dat gemeenschappen zo gesloten zijn, dat ook mensen buitengesloten worden. *Bridging* is van belang voor de samenhang tussen

verschillende delen van de samenleving, en om te voorkomen dat er mensen zijn die nergens aansluiting hebben.

Moreel kapitaal is de bereidheid voor een ander te zorgen of een ander te ondersteunen. Het morele duidt op het besef van verplichting tot zorg. Die 'verplichting' kan gebaseerd zijn op een begrip van solidariteit, waarbij nog altijd een belangrijk aandeel is voor de verzekering van een particulier belang, maar ook op meer ideële of ook ideologische opvattingen over 'weldoen' aan en het ontfermen over anderen en ook over de wereld. De ontplooiing van moreel kapitaal – de bereidheid er voor de ander te zijn – spreekt in een hoog-mobiele en geïndividualiseerde samenleving niet vanzelf (Kuiper, 2009).

Een meer uitgebreide omschrijving van het gebruikte theoretische kader is opgenomen in bijlage I (zie voor de bijlagen: www.samenlevingsvraagstukken.nl).

1.5 Onderzoeksvraag

Gemeente Barneveld en Provincie Gelderland hebben het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken gevraagd onderzoek te doen naar de sociale kwaliteit op het niveau van de lokale samenleving in gemeente Barneveld, specifiek met het oog op prestatieveld 1 van de Wmo. Om die 'sociale kwaliteit' in kaart te brengen, is in Barneveld onderzoek gedaan naar de krachtlijnen van de samenleving: welke structuren, welke organisaties, welke personen zijn belangrijk voor de sociale samenhang? Wat waarderen bewoners en organisaties in de sociale structuur? Wat bindt Barnevelders, Voorthuizenaren, Kootwijkerbroekers? Tegelijk is ook gezocht naar de knelpunten: kan iedereen wel volop meedoen? Wie zijn kwetsbaar? In dit rapport worden de krachtlijnen en knelpunten geschetst.

De centrale onderzoeksvraag is:

“Welke krachtlijnen en knelpunten bestaan er in de sociale structuren van gemeente Barneveld en op welke manier kunnen burgers, lokale instellingen en gemeente bijdragen om deze in de komende jaren verder te versterken?”

Concrete onderzoeksvragen bij de centrale vraag zijn:

1. Hoe kunnen de sociale structuren van Barneveld getypeerd worden?
2. Hoe waarderen inwoners in alle wijkplatformgebieden van Barneveld de sociale samenhang en leefbaarheid (woon- en leefklimaat)?
3. Welk sociaal en moreel kapitaal is aanwezig in alle wijkplatformgebieden Barneveld?
4. Welke groepen in alle wijkplatformgebieden van Barneveld kunnen onvoldoende sociaal en maatschappelijk participeren?
5. Onder welke groepen of in welke gebieden komt eenzaamheid vaak voor?
6. Welke ideeën hebben bewoners en organisaties in Barneveld zelf over het verbeteren van de sociale samenhang?

1.6 Onderzoekopzet: deskresearch, vragenlijsten en interviews

Om deze vragen te beantwoorden, is gekozen voor een combinatie van onderzoeksmethodes. Het onderzoek is gestart met een inventarisatie van al beschikbare gegevens uit andere onderzoeken en uit beleidsdocumenten. Daarna hebben de onderzoekers zelf gegevens verzameld. De startbijeenkomst van het onderzoek leverde al een eerste indruk op van de sociale structuren in Barneveld. Een grote hoeveelheid gegevens is vervolgens verzameld via het uitzetten van een vragenlijst aan bewoners en organisaties in Barneveld. Hierbij is een extra steekproef getrokken om zoveel respons te bereiken dat ook voor elk wijkplatformgebied valide uitspraken kunnen worden gedaan. Tenslotte zijn gegevens verzameld via interviews en themabijeenkomsten. Deze

verschillende methodes waren overigens niet alleen onderzoeksinstrumenten, maar ook manieren om bewoners en organisaties te activeren: rond diverse thema's werden ideeën uitgewisseld, en al tijdens het onderzoek zijn de eerste afspraken gemaakt tussen mensen die deelnamen aan de themabijeenkomsten.

1.7 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken worden de resultaten van het onderzoek samengevat en geanalyseerd. In hoofdstuk 2 wordt beschreven welke data zijn gebruikt. In hoofdstuk 3 worden de opbrengst van het onderzoek gepresenteerd in summiere vorm. *Een uitgebreide versie van dit rapport, compleet met alle achterliggende tabellen en citaten waarop de conclusies in dit rapport zijn gebaseerd, is te vinden op www.samenlevingsvraagstukken.nl.* In hoofdstuk 4 worden de conclusies en aanbevelingen aan de gemeente geformuleerd.

Voor een meer gedetailleerde verantwoording van het onderzoek zijn aan dit rapport diverse bijlagen beschikbaar op www.samenlevingsvraagstukken.nl:

- in bijlage I wordt de gehanteerde theorie geschetst en een aantal begrippen gedefinieerd (bijv. sociale samenhang, krachtlijnen, sociaal en moreel kapitaal);
- in bijlage II wordt verantwoord hoe op basis van deze theorie een keuze is gemaakt voor de onderzoeksmethode;
- in bijlage III worden de respons, betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek verantwoord;
- bijlage IV en V bevatten de gehanteerde vragenlijsten voor bewoners en organisaties.

2. Respons enquêtes en interviews

In dit hoofdstuk wordt beschreven wie voor dit onderzoek zijn benaderd en van welke gegevens gebruik is gemaakt. In paragraaf 2.1 wordt de respons op de gebruikte vragenlijsten en het aantal deelnemers aan de interviews beschreven. In paragraaf 2.2 en 2.3 wordt ingegaan op de achtergrondkenmerken van de respondenten.

2.1 Respons enquête en aantal interviews

Deze resultaten zijn afkomstig uit de ingevulde vragenlijsten van bewoners en organisaties, en uit de gehouden interviews. De vragenlijsten zijn ingevuld door 822 inwoners en door 65 organisaties. De uitkomsten van de vragenlijsten geven een globaal beeld van de sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Barneveld. Daarnaast hebben er diepte-interviews plaatsgevonden met verschillende vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en inwoners van gemeente Barneveld. In totaal hebben er 18 gesprekken plaats gevonden waarbij er soms één persoon en soms meerdere personen aanwezig waren; in totaal namen 30 personen deel aan deze interviews. Ook zijn er twee themabijeenkomsten georganiseerd, één over het onderwerp eenzaamheid, en één met vertegenwoordigers van de wijkplatforms over de rol van wijkplatforms in sociale vraagstukken. In totaal hebben 30 personen deelgenomen aan de themabijeenkomsten. Naast de uitkomsten van de vragenlijsten en de gesprekken hebben de deskresearch en de startbijeenkomst nuttige aanvullende onderzoeksinformatie opgeleverd. Ook is met toestemming van de auteurs gebruik gemaakt van het recente onderzoek 'Ik en jij is wij' (Russchen en Buijs, 2010) voor aanvullende gegevens over Turkse en Marokkaanse organisaties.

Tenslotte hebben de onderzoekers deelgenomen aan een vergadering van één van de wijkplatforms om kennis te maken met het werk van de wijkplatforms en een indruk te krijgen van wat daarin ter tafel komt.

2.2 Achtergrondkenmerken respondenten enquête inwoners

822 Inwoners zonden een vragenlijst in; hiervan bleken er 31 niet bruikbaar. Het aantal bruikbare ingevulde enquêtes is daarmee 791. Bij het benaderen van respondenten is een getrapte aselecte steekproef genomen, om een zodanige respons te bereiken dat verschillen tussen kernen aangetoond kunnen worden. Er is een extra steekproef getrokken in die wijkplatformgebieden waar de respons bij een eerste oproep inclusief herinnering achterbleef. Aan de respondenten is eerst de vraag gesteld in welke kern ze woonden; dit levert het beeld op zoals in tabel 2.1. Vervolgens is de vraag gesteld onder welk wijkplatform ze vallen, de antwoorden zijn samengevat in tabel 2.2. Opvallend is dat 113 respondenten aangeven niet te weten onder welk platformgebied ze vallen. Wanneer ze dit niet wisten, werd gevraagd naar de straat waar ze wonen. Op basis hiervan kon alsnog worden nagegaan onder welk wijkplatform de respondent viel. Dit bleek in veel gevallen een wijkplatform te zijn in één van de Barneveldse of Voorthuizense wijken. De wijkindeling is mogelijk niet bij iedereen bekend. Maar ook een aantal respondenten in bijvoorbeeld Kootwijkerbroek en Garderen geven aan niet te weten onder welk wijkplatform ze vallen, ondanks de heldere benamingen van de wijkplatformgebieden 'Kootwijkerbroek' en 'Garderen'. Mogelijk zijn ze niet op de hoogte van het bestaan van 'hun' wijkplatform, of hebben ze bezwaar tegen de formulering 'onder een wijkplatform vallen'.

Tabel 2.1 Aantallen respondenten per kern (n = 791)

Kern	Aantal
Barneveld	415
Garderen	42
De Glind	27
Kootwijk	36
Kootwijkerbroek	48
Stroe	23
Terschuur	19
Voorthuizen	166
Zwartebroek	16
Totaal	791

Tabel 2.2 Aantallen respondenten per wijkplatformgebied (n = 791)

Wijkplatformgebied	Aantal	Aantal 'weet ik niet'	Gecorrigeerd aantal
Barneveld, Norschoten	67	2	69
Barneveld, Centrum	54	12	66
Barneveld, Zuid III	32	18	50
Barneveld, Zuid II	29	16	45
Barneveld, De Burgt	43	7	50
Barneveld, De Lors	27	8	35
Barneveld, Oldenbarneveld	34	2	36
Barneveld, Vliegersveld/De Vaarst	61	0	61
Garderen	39	3	42
De Glind	27	1	28
Kootwijk	36	0	36
Kootwijkerbroek	43	5	48
Stroe	22	1	23
Voorthuizen, Wheem de Maat	52	2	54
Voorthuizen, Hamburgerstraat e.o.	29	9	38
Voorthuizen, Centrum	26	13	39
Voorthuizen, Zuid	23	14	37
Zwartebroek-Terschuur	34	0	34
"Ik weet niet onder welk wijkplatform ik val"	113	n.v.t.	0
Totaal	791	113	791

In tabel 2.3 staan de achtergrondkenmerken van de respondenten samengevat. De onderzochte groep respondenten kan op grond van hun achtergrondkenmerken representatief genoemd worden¹, op drie punten na waarmee in de verdere analyse rekening zal worden gehouden. In de eerste plaats bevat de steekproef relatief veel gezinnen zonder kinderen (41% tegenover 30%) en weinig eenpersoonshuishoudens (12% tegenover 25%) dan volgens het CBS aanwezig zijn in gemeente Barneveld. In de tweede plaats zijn er iets minder jonge inwoners die de enquête hebben ingevuld dan kon worden verwacht op basis van de CBS-gegevens; de leeftijdscategorie 16 tot 44 jaar is iets ondervetegenwoordigd. In de derde plaats is het percentage mensen geboren in een plaats buiten Nederland in de

¹Om dit na te gaan is een analyse (Chi-Kwadraat en Cramers V toetsen) gedaan om te controleren of de steekproef een representatieve afspiegeling is van de bevolking van de gemeente Barneveld. De percentages van geslacht, leeftijd en type woning van de steekproef verschillen niet significant met die van de bewoners van Barneveld

steekproef van dit onderzoek slechts 2 procent. Dit is lager dan het percentage allochtonen in gemeente Barneveld volgens CBS-gegevens (7,5%). Een eerste oorzaak hiervoor is dat het CBS niet op grond van de geboorteplaats bepaalt of iemand allochtoon is, maar op grond van de officiële nationaliteit én de nationaliteit van beide ouders. In ons onderzoek wordt een respondent hierdoor minder snel aangemerkt als ‘allochtoon’ dan door het CBS. Een andere oorzaak kan zijn dat allochtonen daadwerkelijk ondervertegenwoordigd zijn in de onderzochte groep respondenten. Dit kan mede komen door het gekozen onderzoeksinstrument van een schriftelijke enquête. Mensen die het Nederlands onvoldoende beheersen kunnen hier niet aan mee doen.

Tabel 2.3 Achtergrondkenmerken respondenten (n = 791) in percentages of gemiddelden

Variabele	gemiddelde	%
Leeftijd (jaren)	50,4	
Woontijd in huidige woonplaats (jaren)	27,0	
Geboorteplaats		
Barneveld		16
andere kernen gemeente Barneveld		14
andere plaats, in Nederland		68
andere plaats, buiten Nederland		2
		100
Geslacht		
Man		47
vrouw		53
		100
Soort woning		
Huurwoning		26
koopwoning		74
		100
Samenstelling huishouden		
1 persoon		11
(echt)paar zonder (thuiswonende) kind(eren)		40
1 ouder met 1 of meer thuiswonende kinderen		3
(echt)paar met 1 of meer thuiswonende kinderen		43
andere samenstelling		3
		100
Opleiding		
geen, lagere school, basisschool		7
LBO, MAVO, MULO, VMBO		34
HAVO, MBO, VWO, Atheneum, Gymnasium, HBS		29
HBO, WO		26
anders		4
		100
Kerkelijke gezindte		
geen		26
Rooms Katholieke Kerk		5
Hersteld Hervormde Kerk		6
Protestantse Kerk in Nederland		39
Gereformeerde Gemeente		10
andere christelijke kerk		12
Islam		0,4
anders		3
		100

Nadere analyse van deze achtergrondkenmerken laat een paar opvallende dingen zien: het opleidingsniveau van de mannen is hoger dan dat van de vrouwen². Ook de gemiddelde

² Gebruikte statistische toets: Mann-Whitney

leeftijd van de mannen die de enquête invulde is hoger dan die van de vrouwelijke respondenten³. Tenslotte is het opleidingsniveau van de jongere respondenten hoger is dan het opleidingsniveau van oudere respondenten⁴.

2.3 Achtergrondkenmerken respondenten enquête organisaties

In tabel 2.4 staan de gegevens van organisaties in gemeente Barneveld die de vragenlijst hebben ingevuld. De enquête is zowel ingevuld door organisaties die alleen lokaal in gemeente Barneveld werkzaam zijn (72%), als door organisaties die ook elders werkzaam zijn, bijvoorbeeld regionaal of landelijk (28%). Een derde van de organisaties is alleen in een deel van gemeente Barneveld werkzaam, bijvoorbeeld in één van de kernen. Ongeveer de helft van de organisaties die de enquête invulde heeft jonge kinderen als doelgroep. Onder de respondenten zijn verder ook organisaties met ouderen en diverse andere doelgroepen. Dat betekent dat de 65 organisaties die deelnamen aan dit onderzoek divers van karakter zijn; dat is belangrijk, omdat een eenzijdige respondentengroep een vertekend beeld had kunnen geven.

Tabel 2.4 Gegevens organisaties in percentages (n=65)

Variabele	%
Werkgebied organisatie:	
gemeente Barneveld	37
ruimere regio	28
deel van Barneveld	35
<i>Totaal aantal antwoorden</i>	<i>100</i>
Doelgroep organisatie	
kinderen tot 12 jaar	51
bewoners van Barneveld in het algemeen	37
ouderen van 60 tot 75 jaar	28
wijkbewoners	26
jongeren van 12 tot en met 18 jaar	23
mensen met een lichamelijke beperking	23
mensen met een laag huishoudinkomen	22
ouderen vanaf 75 jaar	20
vrijwilligers	15
allochtone inwoners	19
mensen met een verstandelijke beperking	19
mensen met psychiatrische problematiek	19
mensen met een zeer slechte gezondheid	14
eenoudergezinnen	12
arbeidsongeschikten	12
werklozen	11
mensen met verslavingsproblematiek	9
dak- en thuislozen	3
anderen	29
<i>Totaal aantal antwoorden)*</i>	<i>400</i>

*) Totaal aantal antwoorden wijkt af van aantal respondenten, want respondenten konden meerdere antwoordopties aankruisen

³ Gebruikte statistische toets: Mann-Whitney

⁴ De significante verschillen gelden voor de leeftijdsklassen 16-40 jaar en 41-60 jaar ten opzichte van 61 jaar en ouder. Tussen de leeftijdsklassen 16-40 jaar en 41-60 jaar zijn geen significante verschillen gevonden. Wel is sprake van een negatieve trend: hoe hoger de leeftijdsklasse, hoe lager het (gemiddelde) opleidingsniveau (Jonkheere-Terpstra, $r = -.14$ (zwakke correlatie)).

3. Resultaten van het onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. De resultaten worden gepresenteerd in de volgorde van de gestelde deelvragen. Dit wordt in deze papieren versie van het rapport zeer summier gedaan. Op www.samenlevingsvraagstukken.nl is de uitgebreide versie van dit rapport te vinden, inclusief alle tabellen en citaten op basis waarvan onderstaande uitspraken zijn geformuleerd.

3.1 Hoe kan de sociale samenhang in gemeente Barneveld getypeerd worden?

Om een antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag hoe de sociale samenhang in gemeente Barneveld getypeerd kan worden, is deze vraag in interviews aan sleutelfiguren uit organisaties en burgers van Barneveld voorgelegd. Er is gevraagd naar kenmerken van gemeente Barneveld en een typering van haar burgers. Ook is gevraagd waar men in Barneveld trots op is. Deze aspecten van de sociale samenleving zijn in paragraaf 3.1.1 verwerkt. Daarnaast wordt stilgestaan bij de vraag welke netwerken er bestaan in de Barneveldse samenleving en hoe deze functioneren. In paragraaf 3.1.2 is er aandacht voor sociale netwerken (informele netwerken zoals families, burenen- en vriendennetwerken). In paragraaf 3.1.3 wordt gekeken naar netwerken op het niveau van de maatschappelijke organisaties (formele professionele organisaties met een maatschappelijk doel, niet-professionele burgerorganisaties zoals sportclubs en buurverenigingen en religieuze instellingen als kerken en moskeeën). In deze papieren versie van het rapport wordt alleen een samenvatting gegeven van de gevonden resultaten. In het volledige rapport op www.samenlevingsvraagstukken.nl zijn de resultaten uitgebreider beschreven.

3.1.1 TYPERING VAN GEMEENTE BARNEVELD DOOR RESPONDENTEN

Gemeente Barneveld bestaat uit één dorp met daaromheen negen kleinere buitendorpen. Vooral in de buiten dorpen is er veel bereidheid mee te doen aan allerlei activiteiten. Het dorpse karakter blijkt uit de vele activiteiten en feesten waar men elkaar ontmoet. Het dorpse karakter is sterk aanwezig, met name in de buitendorpen. De kern Barneveld laat het dorpse wel steeds meer achter zich doordat het dorp uitbreidt en er meer mensen van buitenaf komen wonen, ook mensen met een andere culturele achtergrond.

In de buitendorpen valt de verscheidenheid in karakter op: elke kern is gevormd door een eigen geschiedenis en heeft eigen gewoontes. Ook wat betreft de relatie tussen bewoners en gemeente verschillen de dorpen onderling. De dorpen in het buitengebied hebben allen actieve dorphuizen of buurtcentra. In veel dorpen worden ook voorzieningen opgezet voor jongeren. De verenigingen voor dorpsbelangen houden in de gaten of hun dorp genoeg betrokken wordt in de plannen van de gemeente.

De gemeente Barneveld wordt gekarakteriseerd als een gemeente met een sterk christelijke signatuur. Dit geldt voor het dorp Barneveld, maar zeker ook voor de buitendorpen. Opvallend is de prominente aanwezigheid van de Gereformeerde Gemeenten met verschillende grote kerkgebouwen waar mensen vanuit de hele regio naar toe komen. De aanwezigheid van kerken wordt enerzijds positief geduid, met name om de helpende hand die vanuit het diaconale principe van kerken geboden wordt. Anderzijds wordt de rol van kerken ook negatief benoemd.

In Barneveld worden spanningen gesignaleerd tussen kerkelijke en niet-kerkelijke inwoners. De verschillende groepen hebben ook wat betreft gemeentelijk beleid verschillende en vaak

tegenstrijdige wensen. Niet kerkelijken kunnen er in Barneveld moeilijk tussen komen. Datzelfde geldt ook voor de mensen met een allochtone achtergrond.

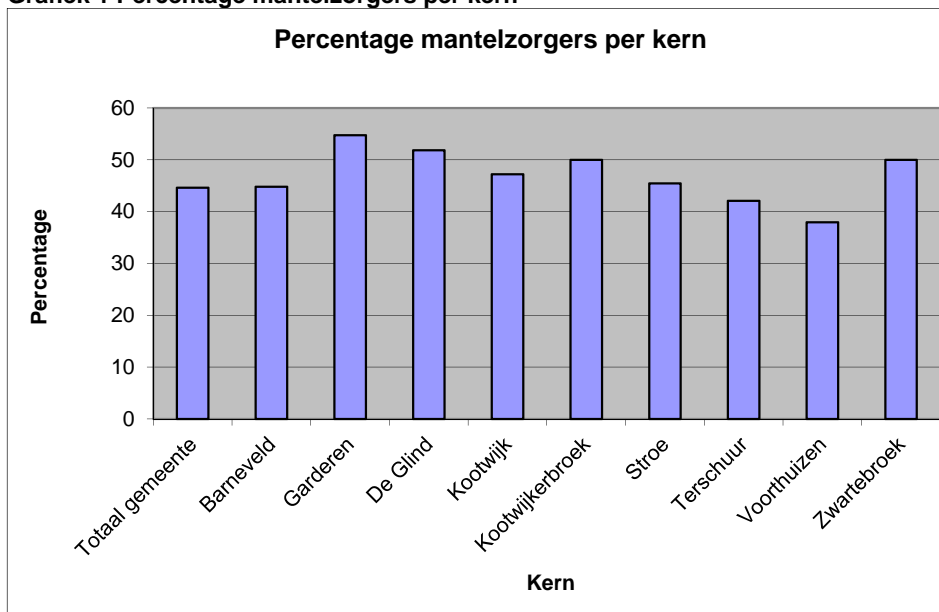
Op basis van de cijfers uit het kwantitatieve onderzoek kan worden geconcludeerd dat de sociale samenhang door inwoners van gemeente Barneveld hoog gewaardeerd wordt, meer dan gemiddeld in Nederland. Wel wordt vaker dan gemiddeld in Nederland gezegd dat men elkaar in de eigen buurt onvoldoende kennen. Mensen die kerkelijk zijn, lager opgeleiden, ouderen, huizenbezitters, mensen die actief zijn in verenigingen en andere organisaties en mensen die meer dan twintig jaar in hun woonplaats wonen, zijn positiever over de manier waarop mensen met elkaar omgaan. De wijken Wheem-de Maat en Hamburgerstraat e.o. scoren opvallend negatief op stellingen die indicatief zijn voor sociale samenhang.

3.1.2 SOCIALE NETWERKEN VAN INWONERS

In gemeente Barneveld wordt veel onderlinge hulp gegeven. Het beeld leeft dat men elkaar voornamelijk binnen kerkelijke of etnische kring helpt. Uit de cijfers blijkt dat familie, vrienden en burens de belangrijkste contacten zijn en ook de belangrijkste aanspreekpunten voor hulp. Wel ontvangen kerkelijke inwoners van meer mensen hulp dan niet-kerkelijke inwoners, onder andere van geloofsgenoten. Maar ook voor kerkelijke inwoners zijn familie, vrienden en burens degenen van wie ze het vaakst hulp ontvangen.

In gemeente Barneveld wordt iets vaker dan gemiddeld in Nederland mantelzorg verleend. Vaker dan gemiddeld in Nederland wordt mantelzorg verleend aan anderen dan familie en vrienden; dit verschil kan worden toegeschreven aan mantelzorg binnen etnische en geloofsgemeenschappen.

Grafiek 1 Percentage mantelzorgers per kern

Inwoners van gemeente Barneveld zijn terughoudend in het inschakelen van hulp. Ze wachten lang, soms te lang, met het vragen van hulp van vrijwilligers of professionals. Die worden echter juist wel sneller ingeschakeld als mensen conflicten hebben.

3.1.3 NETWERKEN OP NIVEAU VAN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES IN BARNEVELD

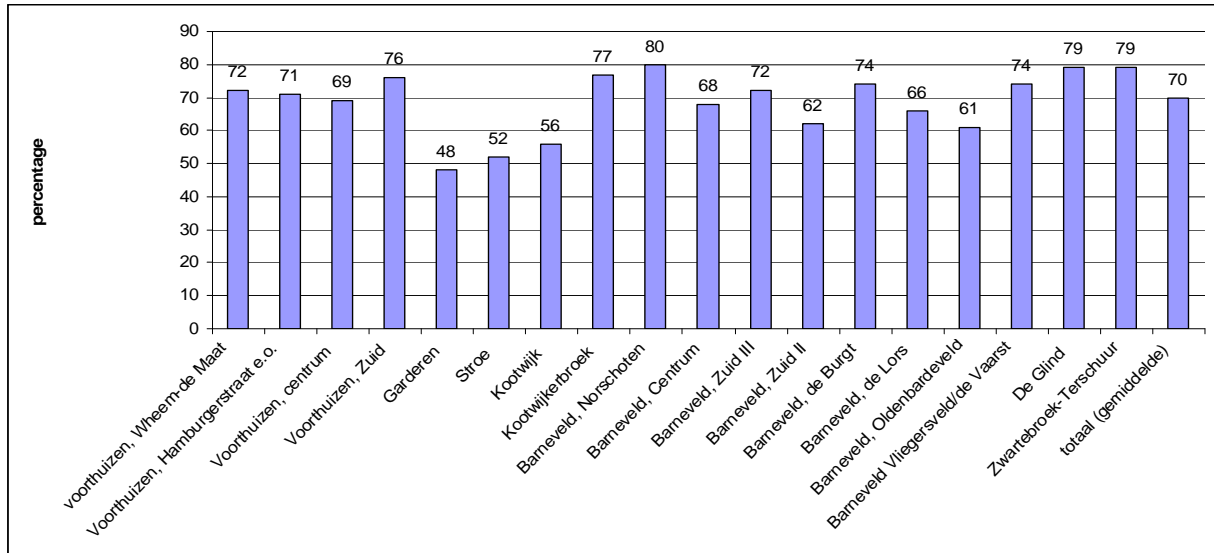
Het belang van samenwerken wordt door de meeste organisaties wel gezien maar de dagelijkse praktijk laat voorbeelden zien waarin de samenwerking vaak niet van de grond komt of waar het soms beter kan. Vanuit de interviews kwamen een aantal voorbeelden naar voren van netwerken van maatschappelijke organisaties in Barneveld: kerkelijke netwerken, samenwerkende scholen, overleg rond probleemsituaties, overige zorgnetwerken, Samen

sterk rond aangepaste woonvoorzieningen, Netwerk vrijwilligers, wijkplatforms en tot slot netwerken rond veiligheid. Dit zijn de positieve voorbeelden. Veel respondenten geven ook aan niet precies te weten wie wat doen en daar wel behoefte aan te hebben. Daardoor zouden mensen hun activiteiten meer op elkaar kunnen afstemmen.

3.1.4 BETROKKENHEID VAN BURGERS BIJ BURGERORGANISATIES EN VERENIGINGEN

Ruim twee derde van de inwoners doet actief mee aan de activiteiten van organisaties of verenigingen. Het vaakst genoemd worden kerken of andere religieuze organisaties (38 %), gevolgd door sportverenigingen (28 %). Er zijn verschillen in deze betrokkenheid per kern.

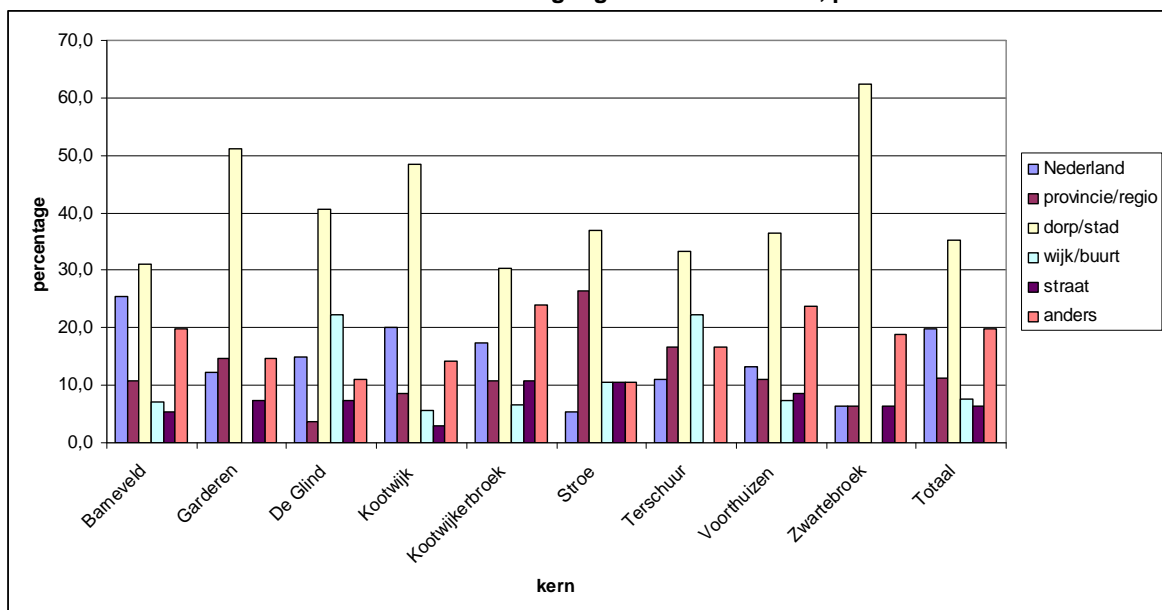
Grafiek 2 Percentage inwoners actief bij vereniging of organisatie, per kern

3.1.5. BETROKKENHEID VAN INWONERS BIJ HUN BUURT

Inwoners van gemeente Barneveld zijn betrokken bij hun buurt. Dat blijkt onder andere uit de onderlinge hulp van praktische aard die burens elkaar bieden. Iets meer dan de helft van de inwoners ziet zijn eigen buurt als voorbeeld voor andere buurten. Men identificeert zich echter veel vaker met het eigen dorp dan op met de wijk of buurt. Met name respondenten uit Zwartebroek, De Glind, Garderen en Kootwijk geven dat aan (zie grafiek 3).

Grafiek 3 Identificatie van inwoners met diverse geografische eenheden, per kern

3.2 Leefbaarheid in Barneveld

3.2.1 WOONBELEVING

Bijna driekwart van de inwoners vindt de bebouwing in hun buurt aantrekkelijk. Ze genieten van de natuurlijke omgeving en de afwisseling van de natuur. De uitvalswegen rond Barneveld maakt het een zeer bereikbare gemeente.

Hoe langer iemand in gemeente Barneveld woont, hoe positiever hij is over de woonomgeving. Ook een hogere leeftijd, een koopwoning en kerkelijke betrokkenheid heeft hier positieve invloed op. Deze groepen zijn ook het minst geneigd te verhuizen.

Hoe langer iemand in Barneveld woont hoe meer men zich inzet voor zijn of haar woonomgeving. Het maakt niet uit of iemand in een huur- of koopwoning gevestigd is. De mensen die het vaakst aangeven wat voor hun woonomgeving te doen zijn de mensen in de leeftijdscategorie 41 tot en met 60 jaar, mensen die langer dan twintig jaar in hun huidige woonplaats wonen, en mensen met een kerkelijke achtergrond.

3.2.2 VOORZIENINGEN IN BARNEVELD

Mensen vinden het prettig wonen in Barneveld zowel door het landelijke karakter als de aanwezige voorzieningen waar ze hun trots over uitspreken. Gemeente Barneveld bestaat uit verscheidene dorpen die verspreid liggen in een vrij groot gebied. De mensen willen elkaar graag in hun eigen dorp of wijk ontmoeten en pleiten daarom voor voorzieningen op dat niveau. Voorzieningen zorgen voor versterking van de onderlinge ontmoeting. Dit kunnen buurthuizen, speelplaatsen, parken, recreatiemogelijkheden voor jongeren of scholen zijn. Mensen van verschillende leeftijden, religieuze overtuiging of culturele achtergrond wonen door elkaar en willen voorzieningen waarbij ze ook elkaar leren kennen.

Als overige aandachtspunt wordt de woonruimte voor de starters op de markt die in Barneveld zijn opgegroeid en ouderen die in een aangepaste woning zelfstandig kunnen blijven wonen.

3.2.3 SCHOON, HEEL EN VEILIG

Ongeveer driekwart van de organisaties is het (gedeeltelijk) eens met de stellingen dat de gemeente Barneveld schoon, heel en veilig is. Dat beeld wordt helemaal bevestigd in de interviews waaruit blijkt dat zowel de gemeente als de burgers hun verantwoordelijkheid nemen om zich hiervoor in te zetten. Burgers spreken elkaar bijvoorbeeld aan als er rotzooi gemaakt wordt. In een dorp gaat dat wel gemakkelijker. De woningstichting maakt gebruik van vrijwilligers voor met name de invulling van bewonerscommissies, huurdersverenigingen en contactpersonen in wooncomplexen om verpaupering tegen te gaan. Politie en burgers werken samen in het project Burgernet.

Over overlast door jongeren wordt veel geklaagd. Onduidelijk is wanneer iets precies overlast is. Het gesprek aangaan en samen naar oplossingen zoeken is noodzakelijk want jongeren hebben behoefte om elkaar op te zoeken. De verantwoordelijkheid voor omgaan met overlast en alcoholgebruik onder jongeren wordt neergelegd bij de ouders, mensen er omheen (buurtgenoten) en wijkplatform.

3.2.4 VERANTWOORDELIJKHEDEN ROND LEEFBAARHEID

De dorpen schoon, heel en veilig houden is een taak van iedereen in de gemeente. Maar de overheid en de individuele burgers en gezinnen worden als partijen genoemd die het meest verantwoordelijk zijn. Mensen zijn tevreden over de rol van de gemeente en de

woningstichting bij leefbaarheidvraagstukken. Ook buurtbemiddeling is van belang want sommige burens kunnen juist op deze onderwerpen elkaar niet meer vinden.

Burgers bundelen hun ideeën en inzet voor leefbaarheid ook binnen de wijkplatforms. Deze vormen het aanspreekpunt voor leefbaarheidvragen vanuit de wijk, dorp, de gemeente of vanuit andere instanties zoals politie en jongerenwerkers. Niet iedereen weet nog de weg naar de wijkplatforms te vinden en dat is jammer want juist op dat niveau wordt met de gemeente gesproken. Wijkplatforms kunnen doorgroeien om zich ook actief in te zetten voor de sociale cohesie. Want sociale en fysieke leefbaarheid blijken vaak hand in hand te gaan.

3.2.5 IDEEËN OM DE SOCIALE SAMENHANG EN LEEFBAARHEID TE VERSTERKEN

In de enquête voor inwoners en organisaties van gemeente Barneveld is gevraagd: ‘Stel, de gemeente heeft een miljoen ter beschikking om te bevorderen dat mensen goed met elkaar omgaan en dat iedereen mee kan doen. Wat zou u doen met dit geld?’ Deze vraag is door 610 inwoners ingevuld. De vraag is open gesteld, voor de analyse zijn de antwoorden van de respondenten in categorieën ondergebracht. Sommigen antwoorden hoorden in verschillende antwoordcategorieën thuis. In totaal werden zo door de respondenten 868 antwoorden gegeven. Deze bevatten uiteenlopende ideeën om de sociale samenhang en leefbaarheid te verbeteren. 51 personen denken echter dat geld helemaal niet het middel is om te zorgen dat mensen goed met elkaar omgaan en elkaar mee laten doen. De tien meest gegeven antwoordcategorieën zijn samengevat in een top 10 in tabel 3.12.

Tabel 3.12 Wat zouden inwoners en organisaties doen met een miljoen? (n = 610)

Aantal	Antwoord op de vraag ‘Stel, de gemeente heeft een miljoen ter beschikking om te bevorderen dat mensen goed met elkaar omgaan en dat iedereen mee kan doen. Wat zou u doen met dit geld?’
1. 77 x	Voorzieningen of activiteiten op dorps-, wijk- of buurtniveau (32 x: dorps- of buurthuis)
2. 74 x	Besteden aan mensen die het nodig hebben: minima, mensen met beperking
3. 70 x	Voorzieningen of activiteiten die ontmoeting te stimuleren
4. 67 x	Activiteiten (barbecues, samen eten, initiatieven van bewoners)
6. 63 x	Voorzieningen voor jongeren (voor ontmoeting, ontspanning, uitgaan)
5. 48 x	Iets voor ouderen (activiteiten, ontmoetingsmogelijkheid, voorzieningen)
7. 48 x	Meer speelplaatsjes en activiteiten voor kinderen
8. 46 x	Sport- en recreatievoorzieningen (zwembad, sporthallen)
9. 41 x	Fysieke verbeteringen (parkeerplaatsen, woningen, wegen)
10. 40 x	Investeren in veiligheid (meer politie, meer toezicht, maar ook verkeersveiligheid)

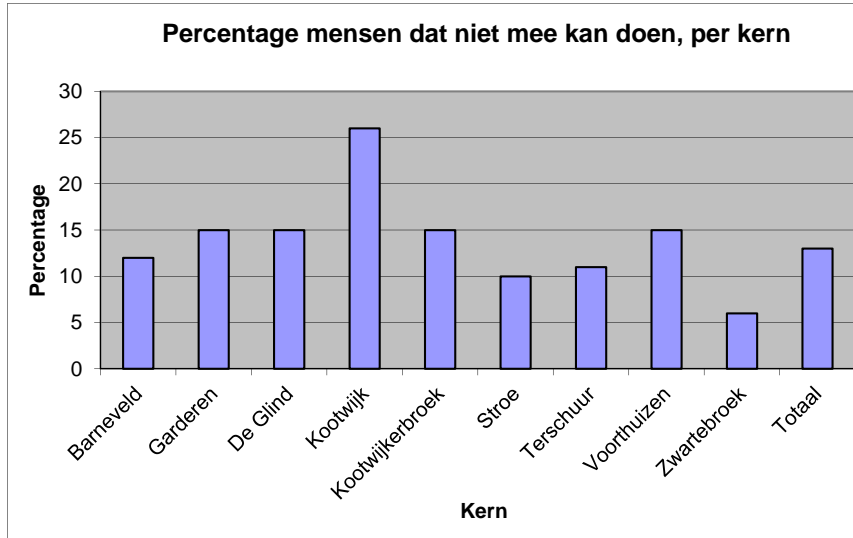
3.3 Welke groepen in gemeente Barneveld kunnen onvoldoende sociaal en maatschappelijk participeren?

3.3.1 KWETSBARE GROEPEN IN GEMEENTE BARNEVELD

Het streven naar sociale samenhang en leefbaarheid houdt ook in dat er naar gestreefd wordt dat iedere burger aan de samenleving kan participeren. Er zijn echter bepaalde groepen aan te wijzen die om verschillende redenen lastig sociaal en maatschappelijk kunnen participeren in de Barneveldse samenleving.

De groepen die meer aandacht zouden kunnen krijgen, zijn: ouderen, mensen met een beperking en allochtonen. Ook mensen die niet kerkelijk zijn ervaren in Barneveld vaak dat ze niet goed mee kunnen doen. Diverse respondenten noemen tenslotte jongeren als groep die voortdurend aandacht moet krijgen, ook al zijn er op dit moment genoeg activiteiten georganiseerd.

Grafiek 4 Percentage mensen dat niet mee kan doen, per kern

Ouderen worden als de grootste groep kwetsbaren gezien zowel onder als door de respondenten. Niet elke oudere is kwetsbaar maar ze behoren wel tot een groep waarvan het risico op sociale uitsluiting verhoogd is. Gezondheidsklachten zijn dan ook een van de meest genoemde redenen waarom mensen niet goed mee kunnen doen in de maatschappij.

Aandacht moet met name besteed worden aan de kleine groep in Barneveld met een niet-westerse achtergrond. Deze mensen bevinden zich door de negatieve beeldvorming tegenover buitenlanders in een zeer kwetsbare positie. De zorgelijk negatieve houding lijkt vooral gericht te zijn tegen Turken en Marokkanen en niet tegen de grootste groep niet-westerse allochtonen: de Mollukkers. De meeste mensen vinden dat Molukkers goed geïntegreerd zijn ondanks dat ze zich erg afzijdig houden van de samenleving.

Opvallend is ook de relatie tussen de 'niet-kerkelijken' en de 'kerkelijken'. Voor niet-kerkelijke inwoners is het moeilijker om er tussen te komen in de dorpsgemeenschappen. Vooral de grote reformatorische kerken worden gezien als een gesloten gemeenschap die moeilijk meedoet in de samenleving maar wel veel invloed uitoefent omdat ze een meerderheid vormt.

3.3.2 EENZAAMHEID

Er zijn meer mensen in Barneveld eenzaam dan de meeste organisaties aannemen. Bijna een derde van de inwoners ervaart in enige mate eenzaamheid. Vijf procent ervaart sterke of zeer sterke eenzaamheid. Eenzaamheid komt even vaak voor onder jongere als onder oudere inwoners, en even vaak onder kerkelijke als onder niet-kerkelijke inwoners. Eenzaamheid komt wel vaker voor onder alleenstaanden, mensen in huurwoningen en lager opgeleiden. Ook mensen die intensief mantelzorg verlenen zijn vaker eenzaam dan anderen; mensen die lichte mantelzorg verlenen, zijn juist minder vaak eenzaam.

Diverse organisaties ondernemen actie om eenzaamheid tegen te gaan. Zowel ouderenorganisaties als kerken en bijvoorbeeld ook de bibliotheek en een wijkorganisatie willen graag eenzame mensen aandacht en activiteiten bieden. Wel zouden ze graag hulp willen bij het (zelf leren) signaleren van eenzaamheid.

3.3.3 WAT BURGERS DOEN OM PARTICIPATIE MOGELIJK TE MAKEN

In de Wmo worden ook burgers opgeroepen om voor elkaar klaar te staan en elkaar te helpen zodat iedereen kan meedoen. Ruim een derde van de respondenten maakt op straat een praatje met iemand die tot een kwetsbare groep behoort. Ruim de helft van de respondenten zet zich actiever in door ze uit te nodigen, op bezoek te gaan of ze mee te nemen naar activiteiten. Een deel hiervan doet vrijwilligerswerk.

Uit de interviews blijken vele initiatieven waaruit blijkt dat er wordt omgezien naar de kwetsbare mens; eenzamen worden bezocht, ouderen krijgen een bezoekje in het verzorgingstehuis, het wijkplatform houdt zich niet alleen bezig met leefbaarheidvraagstukken maar ook met sociaal samenleven, jongerenwerk wordt ondersteund door vele vrijwilligers en ouderen, taallessen worden gegeven en er worden opmerkingen gemaakt bij discriminerende opmerkingen.

Er gebeurt dus veel. Ruim één derde van de respondenten geeft aan niets te doen om de participatie van kwetsbare groepen te vergroten. Mensen geven aan dat ze (momenteel) druk zijn met hun werk, gezin en overige sociale contacten. Maar de meest opgegeven reden voor het niets doen is dat de mensen de kwetsbare persoon of groep in hun buurt of straat niet kennen en dus ook niet weten wat de hulpvraag is.

3.4 Welk sociaal en moreel kapitaal is aanwezig in Barneveld?

In gemeente Barneveld is zowel *bonding* (samenbindend sociaal kapitaal) als *bridging* (overbruggend sociaal kapitaal) aanwezig. Het is echter niet genoeg om te voorkomen dat er mensen eenzaam zijn – ook bijvoorbeeld binnen kerkelijke gemeenschappen – en om te voorkomen dat mensen zich buitengesloten voelen. Uit diverse open vragen in de enquête onder inwoners komt een beeld naar voren van onderlinge intolerantie tussen groepen, zowel tussen gelovige als ongelovige inwoners, als tussen allochtone en autochtone inwoners (of breder: oorspronkelijke bewoners en nieuwkomers). De sociale kwaliteit laat dus op dit punt nog mogelijkheden ter verbetering zien.

Gelukkig zijn er ook veel krachtbronnen aan te wijzen in de lokale samenleving. Met name burgerorganisaties hebben een positief effect op de sociale samenhang en leefbaarheid. Inwoners noemen zelf vooral dorps- of buurtorganisaties (dorpsbelangenverenigingen, wijkplatforms, Terbroek, Oranjeverenigingen, Floralia), daarnaast sportverenigingen en andere vrijwilligersorganisaties, kerken en diaconieën, en ouderenorganisaties. Als enige semi-overheidsinstelling worden zorgorganisaties genoemd in de top tien van inwoners voor groepen of organisaties die in het zonnetje zouden mogen voor hun bijdrage aan de samenleving. Individuele burgers en burgerorganisaties worden in gemeente Barneveld door respondenten gezien als zelf primair verantwoordelijk voor de sociale kwaliteit.

4. Conclusies en aanbevelingen

De gemeente Barneveld wil door middel van dit onderzoek zicht krijgen op de sociale kwaliteit en leefbaarheid in Barneveld. De centrale onderzoeksvraag was:

“Welke krachtlijnen en knelpunten bestaan er in de sociale structuren van gemeente Barneveld en op welke manier kunnen burgers, lokale instellingen en gemeente bijdragen om deze in de komende jaren verder te versterken?”

Deze centrale vraag kan beantwoord worden door de antwoorden die het onderzoek geeft op een aantal deelvragen, die hieronder (paragraaf 4.1.) één voor één worden weergegeven met de belangrijkste resultaten die een antwoord geven op die vraag. Daarna wordt een antwoord op de hoofdvraag geformuleerd (paragraaf 4.2.). Dit hoofdstuk sluit af met vijf aanbevelingen aan gemeente Barneveld (4.3.).

4.1 Conclusies

4.1.1 HOE KUNNEN DE SOCIALE STRUCTUREN VAN BARNEVELD GETYPEERD WORDEN?

De dorpen in gemeente Barneveld zijn zeer divers. Algemene kenmerken zijn een ‘Veluwe mentaliteit’ en een zekere behoudendheid, maar ook een sterke drang naar zelfredzaamheid en grote bereidheid elkaar te helpen. Deze mentaliteit past uitstekend in de visie van de Wmo, dat mensen eerst verantwoordelijk zijn voor zichzelf en hun directe sociale omgeving; alleen wanneer het niet anders kan doen ze een beroep op professionele voorzieningen. Dat is een manier van denken die bij veel inwoners van de dorpen in gemeente Barneveld goed aansluit. Ook zijn er binnen Barneveld sterke gemeenschappen waarbinnen veel onderlinge zorg vormkrijgt, zowel religieuze als etnische gemeenschappen. In het bijzonder de grote kerkelijke gemeenschappen vallen op. Toch zijn er een aantal risico’s waar bij de verdere doorvoering van de Wmo rekening mee zal moeten worden gehouden. In de eerste plaats is er de kans dat mensen het zo belangrijk vinden zichzelf te redden dat ze ook geen hulp vragen als ze het eigenlijk niet redden. Hulpverleners constateren dat mensen in gemeente Barneveld wel eens de neiging hebben te laat aan de bel te trekken. In de tweede plaats is niet iedereen even goed aangesloten bij de zorgende netwerken in de gemeente. Mensen die niet kerkelijk betrokken zijn, minder actief zijn binnen organisaties en verenigingen, en mensen die nog niet lang in de gemeente wonen, zijn minder goed aangesloten en hebben minder mensen om een beroep op te doen in geval van nood.

4.1.2 HOE WAARDEREN INWONERS IN ALLE WIJKPLATFORMGEBIEDEN VAN BARNEVELD DE SOCIALE SAMENHANG EN LEEFBAARHEID (WOON- EN LEEFKLIJMAAT)?

In alle wijkplatformgebieden worden de sociale samenhang en de leefbaarheid hoog gewaardeerd, hoger dan gemiddeld in Nederland. Wel wordt vaker dan gemiddeld in Nederland door inwoners aangegeven, dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen (34% in gemeente Barneveld, 20% in heel Nederland). Dit is opvallend, omdat juist in dorpsgemeenschappen het ‘ons kent ons’ over het algemeen kenmerkend is; in gemeente Barneveld kent men elkaar juist niet goed genoeg. Vooral de respondenten uit wijken Barneveld Norschoten, Stroe, Voorthuizen Wheem – de Maat en Voorthuizen Hamburgerstraat e.o. geven vaker dan gemiddeld aan dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen. In de laatste twee genoemde wijken zijn de bewoners ook vaker dan in andere wijken ontevreden over de bevolkingssamenstelling. Dat geldt ook voor Barneveld Centrum; de inwoners uit deze wijk scoren echter op andere stellingen positiever. De wijken Barneveld De Lors, Oldenbarneveld en Vliegersveld/De Vaarst, Voorthuizen Zuid en Zwartebroek/Terschuur geven juist minder vaak aan dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen. Voor een deel valt dit samen met de wijken waar men het meest positief

is over de bevolkingssamenstelling: Barneveld Zuid II, Oldenbarneveld en Zwartebroek/Terschuur.

De bewoners van twee wijken in Voorthuizen, Wheem-de Maat en Hamburgerstraat e.o., scoren ook beduidend negatiever op bijna alle stellingen die indicatief zijn voor sociale samenhang, ook slechter dan het landelijke gemiddelde.

Het algemene beeld van de andere wijken is echter positief. Nadere analyse laat wel zien dat sommige groepen het aantoonbaar meer naar hun zin hebben in hun buurt dan andere groepen. Mensen met een kerkelijke achtergrond, mensen die bij organisaties en verenigingen actief zijn, ouderen, mensen die langer dan 20 jaar in hun huidige woonplaats wonen, bewoners van koopwoningen en lager opgeleiden zijn positiever over de sociale samenhang en de leefbaarheid dan anderen.

4.1.3 WELKE SOCIAAL EN MOREEL KAPITAAL IS AANWEZIG IN IN ALLE WIJKPLATFORMGEBIEDEN BARNEVELD?

Er is in Barneveld veel sociaal en moreel kapitaal aanwezig. Over het algemeen is er veel bereidheid elkaar te helpen, ook als dat niet wederkerig is. Er zijn veel sterke gemeenschappen waarbinnen onderlinge zorg wordt verleend. Deze kerkelijke en etnische (Turkse, Marokkaanse en Molukse) gemeenschappen hebben echter wel een gesloten karakter: ze verlenen wel onder hun eigen mensen zorg, maar niet vaak aan anderen. Er zijn wel verschillen aan te wijzen, bijvoorbeeld tussen kerken die zich bewust beperken tot de eigen gemeenschap (de grote reformatorische kerken) en kerken die extra activiteiten ontplooiën om ook anderen te bereiken (een evangelische gemeente en de gereformeerde kerk vrijgemaakt). Kerken die bewust de hulp tot de eigen mensen beperken doen dat alleen voor zover het georganiseerde hulp betreft; individuele kerkleden zijn wel degelijk actief als zorgvrijwilliger of helpen burens bij praktische zaken. Over het algemeen geldt echter dat geloofsgenoten vaker elkaar hulp verlenen dan anderen.

Toch zijn contacten binnen geloofs- of etnische gemeenschappen niet de belangrijkste relaties voor inwoners van gemeente Barneveld. De belangrijkste contacten zijn die met familie, vrienden en burens. Op hen wordt ook het vaakst een beroep gedaan voor hulp. Burens zijn de belangrijkste aanspreekpunten voor praktische hulp, zowel voor kerkelijke als voor niet-kerkelijke Barnevelders.

Er is dus zeker sprake van samenbindend kapitaal (*bonding*) onder inwoners. Ook is er overbruggend kapitaal (*bridging*) te vinden: de burensrelaties, de diaconale activiteiten van kerken naar anderen toe, en de inzet van veel inwoners in vrijwilligerswerk. Ondanks het aanwezige sociale kapitaal ervaart een derde van de inwoners een bepaalde mate van eenzaamheid, vijf procent is (zeer) sterk eenzaam. Sterke sociale structuren zijn dus niet voldoende om dat te voorkomen. Bovendien valt in de interviews en in de antwoorden op de open vragen in de enquêtes op dat er sprake is van onderlinge intolerantie tussen verschillende groepen: tussen kerkelijke en niet-kerkelijke inwoners, tussen autochtonen en allochtonen, tussen oorspronkelijke dorpsbewoners en nieuwkomers. De uitspraken liegen er niet om. Toch is de nuance op zijn plaats dat dit geen specifiek Barneveldse trend is. Het is een veel breder verschijnsel in Nederland en in heel Europa dat intolerantie tussen verschillende culturen toeneemt. In alle landen, van Frankrijk en Oostenrijk tot Zweden en Denemarken, krijgen ook in de publieke opinie intolerante geluiden steeds meer plaats. Gemeente Barneveld ontkomt daar zeker ook niet aan.

Belangrijke 'krachtbronnen' – mensen, groepen mensen of organisaties met een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang en leefbaarheid – zijn in gemeente Barneveld in de eerste plaats de verenigingen voor plaatselijk belang en andere organisaties op wijk- en buurtniveau, waaronder de wijkplatforms. Binnen deze organisaties zetten mensen uit verschillende bevolkingsgroepen zich samen in voor het eigen dorp of de eigen wijk. Alleen

al om die samenbindende functie zijn ze waardevol. Voor de meeste wijkplatforms zijn leefbaarheidsonderwerpen de belangrijkste agendapunten. Slechts enkele platforms richten zich ook specifiek op sociale samenhang. Enkele dorps- of wijkorganisaties organiseren juist wel allerlei samenbindende activiteiten voor de hele dorps- of wijkgemeenschap. Het wijkplatform van De Glind initieert en coördineert de diverse sociale activiteiten in het dorp en heeft ook met alle bewoners en ondernemers samen een dorpsvisie opgesteld. Het wijkplatform in Barneveld Centrum heeft een werkgroep opgericht specifiek voor het vraagstuk van eenzaamheid. Het is de vraag of de platforms in de huidige structuur zich wel lenen voor dergelijke onderwerpen; ze zijn juist ingericht voor de communicatie over fysieke onderwerpen. Op dat gebied zijn de korte lijntjes met de gemeente op dit moment een grote toegevoegde waarde van de platforms. Uitbreiding van die verantwoordelijkheden kan ertoe leiden dat het korte lijntje met de gemeente op het gebied van leefbaarheid onder druk komt te staan. Andere dorps- en buurtorganisaties hebben uitsluitend een sociale functie. Vaak genoemd en geroemd wordt de stichting Terbroek, die ontspannende activiteiten organiseert voor jong en oud in Terschuur en Zwartebroek. In Voorthuizen is het de Floralia die veel mensen samenbrengt. Ook de Oranjeverenigingen hebben die functie.

In de tweede plaats zijn ook sportverenigingen belangrijke krachtbronnen. Binnen de verenigingen komen met name jongeren mensen uit andere culturen tegen en leren ze op een goede manier met elkaar om te gaan. Veel mensen uit Barneveld zetten zich actief in binnen sportverenigingen.

In de derde plaats zijn de kerken belangrijke krachtbronnen, al zijn ze tegelijk ook onderwerp van veel discussie. Positieve zaken die door veel mensen geroemd worden zijn de diaconale inzet van kerken, voor eigen leden maar ook voor anderen. Met name het Diaconale Netwerk geeft concreet vorm aan de diaconale taak van kerken. Vanwege het buitensluitende karakter van tenminste een aantal grote kerken zijn ze echter ook een bron van veel ongenoegen.

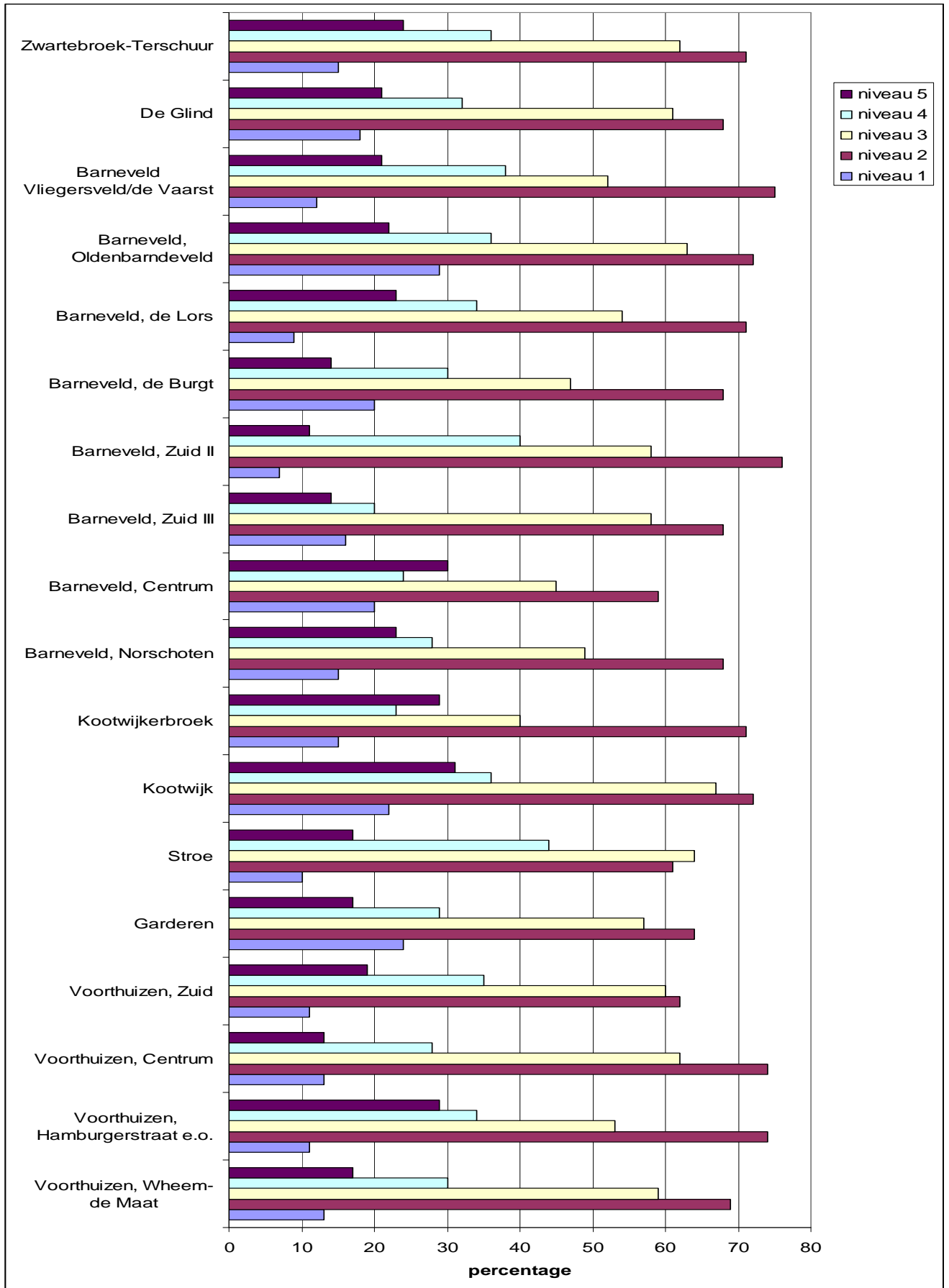
Een aantal gegevens over de sociale kwaliteit en het sociale en morele kapitaal is samengevat in onderstaande grafiek. Hierin is voor elk wijkplatformgebied aangegeven hoe deze wijk scoort op vijf niveaus van sociale kwaliteit. De vijf niveaus zijn:

1. Anonieme vreemden: burgers kennen elkaar niet en leven langs elkaar heen.
2. Publieke familiariteit: burgers kennen elkaar en maken meelevende praatjes op straat.
3. Goede burens: burgers zijn op goede voet met elkaar en helpen elkaar op basis van wederkerigheid.
4. Inclusiviteit: burgers letten op elkaars belang, helpen elkaar ook in de privé-situatie.
5. Informele zorg: burgers steunen elkaar en geven elkaar vormen van (mantel)zorg.

Voor het kwantificeren van deze niveaus is voor elk niveau een indicator gekozen die aangeeft welk deel van de respondenten in de betreffende wijk op dat niveau zit:

- Anonieme vreemden: hier wordt het percentage inwoners vermeld dat minder dan eens per maand of zelden/nooit contact heeft gehad met burens of buurtgenoten.
- Publieke familiariteit: gebruikt wordt het percentage inwoners dat aangeeft: 'ik heb veel contact met mijn directe burens'.
- Goede burens: gebruikt wordt het percentage inwoners dat aangeeft praktische hulp te geven aan burens/buurtgenoten.
- Inclusiviteit: gebruikt wordt het percentage inwoners dat aangeeft ook te helpen als het niet wederkerig is (stelling 12.1, percentage 'mee oneens').
- Informele zorg: gebruikt is het percentage dat mantelzorg verleent, minimaal drie maanden aaneengesloten.

Grafiek 5. Vijf niveaus van sociale kwaliteit per wijkplatform

4.1.4 WELKE GROEPEN IN ALLE WIJKPLATFORMGEBIEDEN VAN BARNEVELD KUNNEN ONVOLDOENDE SOCIAAL EN MAATSCHAPPELIJK PARTICIPEREN?

Een aantal groepen heeft het in Barneveld lastig om te participeren. De meest genoemde redenen die respondenten zelf aangeven voor het feit dat ze niet voldoende kunnen meedoen, zijn lichamelijke klachten, vaak gekoppeld aan ouderdom. Ouderen vormen een kwetsbare groep. Er worden al veel activiteiten georganiseerd voor ouderen, maar omdat het om een grote en door de vergrijzing bovendien een groeiende groep gaat, blijft specifieke aandacht voor deze groep belangrijk. Veel ouderen kunnen overigens zelf juist veel betekenen, als 'zilveren kracht' of 'vitale senior', onder andere in vrijwilligerswerk en als mantelzorger.

Voor mensen met lichamelijke beperkingen is voortdurend aandacht nodig om ze de juiste voorzieningen te bieden. Een lichamelijke klacht hoeft nog geen beperking te vormen, als er maar voldoende compensatie wordt geboden in de vorm van voorzieningen of door aanpassingen aan gebouwen, waardoor de toegankelijkheid toeneemt.

In de tweede plaats voelen veel mensen in gemeente Barneveld zich uitgesloten omdat ze niet kerkelijk zijn. Veel activiteiten hebben een christelijk karakter, en mensen die zich daar niet bij thuisvoelen, ervaren dat als een belemmering om voluit mee te doen. Ook kerkelijke mensen zelf geven aan niet overal aan mee te kunnen doen, omdat ze al snel op gewetensbezwaren stuiten door bijvoorbeeld muziekkeuze of zondagsactiviteiten.

Allochtonen hebben het in de gemeente extra lastig. Ze vormen een relatief kleine groep: het aandeel allochtonen ligt in gemeente Barneveld veel lager dan gemiddeld in Nederland. In Barneveld heerst echter wel een intolerant sentiment richting nieuwkomers in het algemeen en allochtonen in het bijzonder. Van nieuwkomers wordt verwacht dat ze zich volledig aanpassen en anders zijn ze niet welkom. Diverse respondenten merken met name onder jongeren een discriminerende houding op. Ook in de open vragen in de enquête worden diverse discriminerende opmerkingen gemaakt. Wel lijken dit vooral opmerkingen die gevormd zijn door discussies in de landelijke media. Incidenten die genoemd worden betreffen vaak oudere incidenten, waarover verhalen nog steeds de ronde doen, maar die vaak op een goede manier zijn aangepakt. Het is dus voornamelijk een kwestie van negatieve beeldvorming. Dat staat acceptatie van allochtone inwoners echter wel in de weg.

4.1.5 ONDER WELKE GROEPEN OF IN WELKE GEBIEDEN KOMT EENZAAMHEID VAAK VOOR?

Bijna een derde van de inwoners ervaart in enige mate eenzaamheid. Vijf procent ervaart sterke of zeer sterke eenzaamheid. Eenzaamheid komt even vaak voor onder jongere als onder oudere inwoners, en even vaak onder kerkelijke als onder niet-kerkelijke inwoners. Eenzaamheid komt wel vaker voor onder alleenstaanden, mensen in huurwoningen en lager opgeleiden. Ook mensen die intensief mantelzorg verlenen zijn vaker eenzaam dan anderen; mensen die lichte mantelzorg verlenen, zijn juist minder vaak eenzaam.

Eenzaamheid komt vaker dan gemiddeld voor in een aantal wijken: in Barneveld de wijken Oldenbarneveld en De Lors, in Voorthuizen de wijk Wheem-de Maat en van de andere kernen Kootwijk en Stroe. In de wijken Barneveld Norschoten, Voorthuizen Centrum en de kernen De Glind, Zwartebroek en Terschuur komt juist minder eenzaamheid voor dan gemiddeld. De afwijkingen van het gemiddelde zijn echter in beide gevallen (uitschieters naar boven en naar beneden) niet heel groot te noemen.

Organisaties en kerken willen zich graag inzetten voor eenzame mensen, maar hebben hen niet goed in beeld. Zo zijn er wel diverse initiatieven gericht op oudere eenzamen, maar er komt net zoveel eenzaamheid vol bij andere leeftijden. Organisaties zien maar een deel van de eenzame mensen. Ze vragen hulp bij het vergroten van kennis over eenzaamheidsproblematiek en het signaleren daarvan.

4.1.6 WELKE IDEEËN HEBBEN BEWONERS EN ORGANISATIES ZELF OVER HET VERBETEREN VAN DE SOCIALE SAMENHANG?

Zowel vertegenwoordigers van organisaties als inwoners van gemeente Barneveld zien de sociale samenhang primair als een verantwoordelijkheid van individuele burgers. De overheid kan wel bijdragen aan de juiste randvoorwaarden, maar mensen moeten het zelf doen. Randvoorwaarden zijn bijvoorbeeld fysieke mogelijkheden voor ontmoeting (dorps- en buurthuizen, dorpsfeesten, bankjes in het park). Ook kan de overheid minima en mensen met een beperking door middel van voorzieningen een handje helpen mee te doen. Specifieke groepen waarvoor mensen vragen om verbetering van die voorwaarden zijn jongeren, ouderen en kinderen. Voor ouderen en jongeren gaat het om gelegenheden om elkaar te ontmoeten en te ontspannen, voor kinderen om speelvoorzieningen. Inwoners vragen ook om meer sport- en recreatievoorzieningen. Een zwembad is een wens die door veel mensen gedeeld wordt, ook met als argument dat dit een plek is waar alle bevolkingsgroepen iets aan zouden hebben. Ook sporthallen in de verschillende dorpen worden vaak genoemd. Als laatste, nog net in de top tien van ideeën van bewoners, wordt investeren in veiligheid genoemd: er zou meer toezicht en handhaving moeten komen, om overlast en criminaliteit te beperken, maar ook verkeersveiligheid te verbeteren.

In de interviews geven organisaties diverse ideeën en suggesties om de sociale samenhang te verbeteren. Deze worden hieronder opgesomd.

- Tenminste een aantal wijkplatforms is bereid om zich ook voor sociale vraagstukken in te zetten, ook gezamenlijk. De gemeente zou hierin wel kunnen faciliteren.
- Meer buurthuizen, met een beheerder of welzijnswerker ('vertrouwenspersoon') die tijd heeft om mensen wegwijs te maken; deze kan ook eenzaamheid of andere problematiek signaleren
- Het zou goed zijn de gemeentelijke subsidieverstrekingen eens 'flink op te schudden', om goed naar het gehele plaatje te kijken en de voorzieningen transparanter te maken voor de bewoners.
- Voorlichting bijvoorbeeld over budgetteren, maar bijvoorbeeld ook over de Marokkaanse cultuur of over Turkse feestdagen, om begrip voor elkaar en contact met elkaar te verbeteren.
- Meer hulpverleners met een specifieke culturele achtergrond, om goed aan te kunnen sluiten bij de mensen die geholpen worden
- Jongerencentra als plek van ontmoeting, maar ook andere positieve effecten. Jongeren leren van elkaar, ze leren van de jongerenwerkers, ze kunnen vrijwilliger worden, ze kunnen hier hun stage doen en velen blijven vrijwilligers.

4.2 Kracht en kwetsbaarheid

Met de antwoorden op de deelvragen kan ook antwoord worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek:

“Welke krachtlijnen en knelpunten bestaan er in de sociale structuren van gemeente Barneveld en op welke manier kunnen burgers, lokale instellingen en gemeente bijdragen om deze in de komende jaren verder te versterken?”

Samenvattend zijn er veel krachtlijnen in Barneveld te zien. Die zijn vooral te vinden in sterke sociale verbanden: de kerkgemeenschappen, de etnische gemeenschappen en de dorpsgemeenschappen in de buitendorpen. Deze verbanden kunnen worden gezien als veilige eilanden waarop mensen onderling voor elkaar zorgen. Ook de mentaliteit van zelfredzaamheid is een belangrijke krachtbron. Dezelfde zaken die als kracht kunnen worden gezien, zijn echter ook de grootste kwetsbaarheid: de sterke sociale verbanden zijn intern gericht, met als nadeel dat mensen elkaar buiten die verbanden niet goed kennen. Hierdoor

weten mensen die op zich graag anderen zouden willen helpen, niet wie in hun omgeving steun zou kunnen gebruiken. Ook binnen de eilanden kunnen mensen juist door het intern gerichte en zelfredzame karakter problemen te lang voor zich houden. Zo kan het gebeuren dat ook onder kerkleden net zoveel eenzaamheid voorkomt als onder niet-kerkelijke inwoners. Ten slotte werkt de interne gerichtheid van de 'eilanden' polarisatie in de hand. Er is in de beantwoorde vragenlijsten regelmatig polariserend taalgebruik te zien, zowel tussen kerkelijke en niet-kerkelijke dorpsbewoners als tussen oorspronkelijke en nieuwe bewoners en tussen autochtone en allochtone inwoners. Er is dus veel te winnen door het versterken van de bruggen tussen de eilanden. En die zijn er gelukkig ook. Dit zijn met name de organisaties die mensen op dorps- en wijkniveau bij elkaar brengen: de dorpsbelangenverenigingen en wijkplatforms, Stichting Terbroek, Floralia en de Oranjeverenigingen. Ook sportverenigingen zijn belangrijke plaatsen waar mensen uit verschillende bevolkingsgroepen elkaar ontmoeten, wat belangrijk is om vooroordelen bij te stellen en daarmee polarisatie te voorkomen. Ten slotte vormen ook de diaconale activiteiten van diverse kerken, zowel voor de eigen leden als voor anderen, belangrijke krachtlijnen.

4.3 Aanbevelingen

Hierboven zijn op de verschillende aspecten van sociale samenhang en leefbaarheid conclusies weergegeven. Op basis van deze conclusies geven de aanbevelingen aan voor welke uitdagingen inwoners, organisaties de gemeente met elkaar staan. Voor elke uitdaging zijn concrete activiteiten voorgesteld. Ook zijn daarbij de partijen benoemd die een belangrijke rol kunnen spelen in het oppakken en uitvoeren van deze activiteiten. Door deze uitdagingen met concrete activiteiten aan te gaan (en daarbij gebruik te maken van de verschillende krachtbronnen), wordt gewerkt aan behoud én versterking van de sociale samenhang en leefbaarheid in Barneveld.

AANBEVELING 1: RICHT BELEID OP MEER ONDERLING BEGRIP EN ACCEPTATIE

De grootste en lastigste uitdaging in de gemeente Barneveld is het omgaan met verschillen binnen de gemeenten. In de eerste plaats heeft de gemeente te maken met veel verschillende dorpen, met elk een zeer eigen karakter en eigen sociale vraagstukken. In de tweede plaats vormen kerkelijke en niet-kerkelijke inwoners twee groepen, die regelmatig – althans in de beeldvorming – tegenover elkaar staan, en die vaak niet aan elkaars activiteiten mee kunnen of willen doen. In de derde plaats is er sprake van intolerant sentiment tegen nieuwkomers, met name allochtone nieuwkomers, onder autochtone bewoners.

Opvallend in gemeente Barneveld is dat er veel negatief sentiment is, terwijl er maar weinig feitelijk aanleiding is voor onrust. Het werkelijke aandeel allochtonen is in de gemeenten lang niet zo hoog als elders, en incidenten tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld tussen reformatorische en moslimjongeren) dateren van jaren geleden. Voorbeelden van uitsluiting uit kerken of etnische gemeenschappen zijn er, maar er zijn net zoveel voorbeelden van positieve activiteiten vanuit die gemeenschappen. Oude incidenten kunnen lang rondzingen en de beeldvorming bepalen. Het is uiteraard belangrijk om wanneer er werkelijk incidenten plaatsvinden hier snel op te reageren, maar nog belangrijker is het om de beeldvorming bij te stellen wanneer deze onevenwichtig is. Tegenwicht kan worden geboden door ook een podium voor 'goed nieuws' te bieden, bijvoorbeeld door een verkiezing van het meest samenbindende initiatief per dorp te organiseren. Belangrijk is ook dat mensen elkaar beter leren kennen, omdat dat ook een goede bijstelling van de beeldvorming kan opleveren. Mensen hebben dan concrete personen op het netvlies bij een 'gereformeerde', 'allochtoon' of 'Amsterdammer', in plaats van een gekarikaturiseerd beeld van een groep. Zie ook aanbeveling 2.

De gemeente past echter wel een terughoudende rol in deze vraagstukken. Zoals veel bewoners en organisaties aangeven, is sociale samenhang primair een zaak van individuele burgers onderling, en de overheid is er om de randvoorwaarden te stellen. Wat de overheid *niet* moet doen, is bepaalde groepen voortrekken of achterstellen. De eigen rol van de gemeente boven de partijen moet volstrekt helder zijn. De gemeente moet dus de schijn vermijden één van de groepen voor te trekken voor de andere groep. Wat de gemeente ook *niet* hoeft te doen, is proberen alle verschillen tussen groepen op te heffen. Zeker de verschillen tussen de dorpen mogen er zijn, elk dorp heeft een eigen karakter. Het is echter wel van belang dat verschillende bevolkingsgroepen binnen elk dorp (kerkelijk en niet-kerkelijk, oorspronkelijke bewoners en nieuwkomers) goed met elkaar kunnen samenleven.

Gemeente Barneveld hoeft geen *eigen* activiteiten op te zetten om de sociale samenhang te stimuleren. Belangrijker is een houding van de gemeente die bewoners zelf uitnodigt activiteiten en initiatieven te ontplooiën. De gemeente kan daarbij wel juist die activiteiten en initiatieven aanmoedigen waarin verschillen tussen bevolkingsgroepen overwonnen worden en mensen elkaar beter leren kennen. Dit kunnen bijvoorbeeld dorps- en buurtactiviteiten zijn, die door goede dorps- en buurthuizen een permanente basis kunnen krijgen. Het werk van de talrijke vrijwilligers in dorps-, wijk- en buurtverenigingen wordt door veel inwoners zeer gewaardeerd om hun bijdrage aan de sociale samenhang. Ook sportverenigingen en – activiteiten vormen belangrijke gelegenheden voor mensen om elkaar te ontmoeten, vooroordelen over andere bevolkingsgroepen uit de weg te ruimen en gezamenlijk resultaten te bereiken.

AANBEVELING 2: VEEL TE WINNEN DOOR VERGROTEN ONDERLINGE BEKENDHEID

Zeer opvallend is dat ondanks het dorpse karakter van de gemeente er toch relatief veel inwoners zijn die stellen dat mensen elkaar in hun buurt nauwelijks kennen, vaker dan gemiddeld in Nederland. Juist doordat mensen elkaar niet kennen, kan de polarisatie waar aanbeveling 1 op ingaat uit de hand lopen. Ook is het belangrijk dat mensen elkaar goed genoeg kennen om te weten op welke manier ze elkaar kunnen ondersteunen. Nu zeggen veel inwoners niets te doen voor kwetsbare medeburgers, omdat ze niemand kennen die kwetsbaar is. Toch zijn er in elke wijk wel degelijk kwetsbare en eenzame mensen.

Mensen kunnen elkaar beter leren kennen in gezamenlijke activiteiten, bijvoorbeeld op dorps-, wijk- of buurtniveau. Een specifiek instrument om mensen op straatniveau met elkaar in contact te brengen, is het huiskamergesprek. Dit is een gesprek in de huiskamer van één van de burens, waarbij alle andere burens uitgenodigd worden voor een kopje koffie. Onder leiding van een gespreksleider van buiten de straat (vrijwilliger of beroepskracht) wordt vervolgens het gesprek aangegaan over een concreet onderwerp. Voorbeeld van zo'n onderwerp kan de vraag zijn wat burens precies van elkaar verwachten wat betreft onderlinge aandacht, hulp en zorg. Een ander onderwerp is het organiseren van een gezamenlijk welkom voor nieuwe bewoners die in de straat komen wonen. De gespreksleider waarborgt dat ieder aan bod komt, en probeert aan te sturen op concrete afspraken wanneer er enthousiaste ideeën op tafel komen. In een pilot in Zwolle leverden dergelijke gesprekken meer helderheid op over de onderlinge verwachtingen van bewoners, en leerden meer burens elkaar kennen. Huiskamergesprekken zouden door een professionele organisatie, bijvoorbeeld welzijnsorganisatie of vrijwilligerscentrale, kunnen worden opgezet. Maar ook uitvoering door vrijwilligers, bijvoorbeeld van SWOB, Buurtbemiddeling, wijkplatforms of kerken, zou mogelijk zijn na een korte training.

AANBEVELING 3: GEEF WIJKPLATFORMS RUIMTE EN FACILITERING OM OOK SOCIALE THEMA'S OP TE PAKKEN

Diverse wijkplatforms zouden graag naast fysieke thema's ook sociale onderwerpen op zich nemen. Zij worden door diverse andere organisaties en ook door inwoners gezien als partijen die een belangrijke bijdrage leveren aan de sociale samenhang, maar worden door de gemeente nu vooral ingeschakeld met het oog op fysiek beheer. De structuur van de

platforms is daar nu ook vooral op gericht. Diverse wijkplatforms zouden best meer een sociale functie willen vervullen. Om dat te kunnen doen, moeten ze goed weten wat er speelt in de wijk, en is het dus van belang dat ze een goede werkwijze hebben voor het betrekken van alle wijk- of dorpsbewoners. Momenteel is dat voor veel wijkplatforms juist nog een punt waar men mee worstelt, met name de nieuwe wijkplatforms in Barneveld en Voorthuizen.

Wijkplatforms die ook sociale onderwerpen willen oppakken, weten nog niet altijd goed hoe ze dat moeten doen. Wijkplatform De Glind loopt hierin voorop met haar integrale dorpsvisie, en kan een voorbeeldfunctie voor andere wijkplatforms vormen. Niet ieder wijkplatform zal echter tot een dergelijke dorpsvisie willen of kunnen komen; elk heeft zijn eigen specifieke samenstelling en doelstelling, en elk heeft een dorp of kern met een heel eigen karakter te vertegenwoordigen. Het is van belang dat de gemeente die wijkplatforms die ambitieus zijn ook zeer serieus neemt, en plannen die door alle dorpsbewoners gedragen worden niet te snel aan de kant schuift. Ook andere platforms zal de gemeente heel serieus moeten nemen, omdat hun functie als vertegenwoordiging van bewoners richting gemeente niet geloofwaardig is. Wanneer een wijkplatform met ideeën of klachten geen gehoor krijgt bij de gemeente, is het voor andere bewoners ook niet aantrekkelijk om hun ideeën of klachten bij het wijkplatform neer te leggen. Soepelheid van de gemeente in het omgaan met wensen van wijkplatforms, ook als die niet gemakkelijk in te passen zijn in het beleidsproces, zal het enthousiasme van de wijkplatforms en het draagvlak bij bewoners ten goede komen.

Veel wijkplatforms zoeken naar goede mogelijkheden om de contacten met hun medewijkbewoners goed vorm te geven. De gemeente kan hierin faciliteren door het opzetten van een wijkkrant of het intensiever benutten van de wijkwebsite te stimuleren. Ook kan de gemeente het contact tussen bewoners en wijkplatform faciliteren door de ruimte voor een spreekuur te bieden. In wijken waar nog geen dorps- of wijkcentrum is, zou hier een voorlopige locatie in een school of huiskamer kunnen worden geboden. Zo zijn de wijkplatforms ook voor bewoners herkenbaar, en weten bewoners waar ze zaken aan kunnen kaarten.

AANBEVELING 4: MOBILISEER SOCIAAL KAPITAAL VOOR TERUGDRINGEN EENZAAMHEID

Veel organisaties zouden iets willen doen om eenzame mensen gezelschap en activiteiten te bieden. Eenzaamheid is echter vaak verborgen. Mensen die eenzaam zijn, zeggen dat liever niet, en anderen kunnen het niet gemakkelijk zien. Hierdoor is het ook mogelijk dat er veel meer daadwerkelijke eenzaamheid is in gemeente Barneveld dan organisaties dat zelf inschatten. Ook is het voor de organisaties moeilijk om de juiste mensen te bereiken.

Onze aanbeveling is om de ingezette acties om eenzaamheidsproblematiek aan te pakken nog meer vervolg te geven. De behoefte aan kennis over signalering blijft aanwezig, bleek in de themabijeenkomst in dit onderzoek, ondanks advies vanuit de Seniorenraad om niet verder in te zetten op leren signaleren. Mogelijk is een oorzaak dat er in de themabijeenkomst een aantal andere kerken vertegenwoordigd waren dan de kerken die deelnamen aan de deskundigheidsbevordering binnen het eenzaamheidsproject van de Seniorenraad. Ook kunnen de gepresenteerde cijfers over eenzaamheid in de themabijeenkomst bijgedragen hebben aan het besef dat de huidige signalering maar een fractie van de werkelijke eenzaamheid opspoort. Er zijn inmiddels met het project van de Seniorenraad diverse verbeteringen ingezet voor het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen. Mogelijk zijn de cijfers over eenzaamheid onder ouderen mede daarom niet aantoonbaar hoger dan onder andere leeftijden (dit is niet met zekerheid te zeggen, omdat er geen vergelijking kan worden gemaakt met de eenzaamheidscijfers vóór het project van de Seniorenraad). Ondanks de ingezette acties zijn de cijfers zijn voor alle leeftijdsgroepen hoog: ruim dertig procent van de mensen is in meer of mindere mate eenzaam. Daarom blijft het niet alleen voor de ouderenorganisaties (ouderenbonden, SWOB, Seniorenraad), maar ook voor andere organisaties en kerken belangrijk om eenzaamheid goed te kunnen signaleren en goede activiteiten aan te bieden om eenzaamheidsproblematiek tegen te

gaan. Dit betekent dat de organisaties diverse laagdrempelige activiteiten aanbieden, niet alleen voor ouderen, maar voor alle leeftijden. Dit wordt overigens in het rapport van de Seniorenraad ook genoemd: eenzaamheid wordt juist tegengegaan door het aanbieden van activiteiten voor *alle* leeftijden, niet alleen voor ouderen. Deze constatering verdient meer nadruk, niet alleen omdat intergenerationeel contact belangrijk is voor het tegengaan van eenzaamheid bij *ouderen*, maar ook omdat eenzaamheid onder alle leeftijden voorkomt. Het verder bevorderen van deskundigheid over eenzaamheid en het stimuleren van samenwerking rond deze thematiek, is een belangrijke sleutel voor het mobiliseren van het sociale kapitaal vertegenwoordigd in de organisaties en kerken. Ook kan extra worden ingezet op het verhogen van de bekendheid van het aanbod aan activiteiten, zoals door de Seniorenraad op een goede manier is gedaan voor 75+-ers. Op eenzelfde manier als zij in huisbezoeken mensen op de hoogte brachten van het aanbod aan activiteiten, zouden bijvoorbeeld aan alle nieuwe inwoners van gemeente Barneveld een welkomstbezoek kunnen worden gebracht door getrainde vrijwilligers. In een dergelijke aanpak zouden wijkplatforms een centrale rol kunnen spelen.

5 Literatuur

Rapporten en boeken:

Baars-Blom, J.M., Bredewold, F.H. Versteeg, P. (2008) *De ketting en de schakels. Sociale samenhang in Nunspeet*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Evert Pommer en Peggy Schyns (2009) *De sociale staat van Nederland 2009*. Sociaal en Cultureel Planbureau, publicatie 2009/14. Den Haag: SCP.

Bredewold, F. H., M.J. Alblas en J. Slendebroek- Meints (2010) *Naar een sociaal krachtig Westervoort. Onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Westervoort*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

Castillo Guerra, J.G., Glashouwer, M., Kregting, J. (2008) *Tel je zegeningen – het maatschappelijk rendement van christelijke kerken in Rotterdam en hun bijdrage aan sociale cohesie*. Nijmegen: NIM.

Coleman, J.S. (1988) *Social capital in the creation of human capital*. AJS Volume 94 Supplement S95-S120.

Companen (2009) *Behoeften en plannen 2010-2019 Basis voor gemeentelijke afspraken Kwaliteit Woon programma (KWP 3)*

Dekker, P. (1994). *Civil society*. Den Haag: SCP.

Duyvendak, J.W., Hurenkamp, M. (red). (2004) *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Amsterdam: Uitgeverij van Gennep.

E-movo (2008) *Gezondheid en leefstijl van jongeren in de gemeente Barneveld*. Onderzoek door Kennis-en Expertisecentrum E-movo van GGD Gelre-IJssel.

E-movo (2009) *Gezondheid en leefstijl van volwassenen - Volwassenonderzoek 2008* Onderzoek door Kennis-en Expertisecentrum E-movo van GGD Gelre-IJssel.

Frieling, M. A. (2008) *Een goede buur. 'Joint Production' als motor voor actief burgerschap in de buurt*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Gemeente Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek, Barneveld (2008) *Kiezen voor gezond leven op de Noord-Veluwe*. Tweede nota gezondheidsbeleid 2008-2012.

Hart, J. de (2003) *Zekere banden. Sociale Cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Van Hoof & Ruysseveldt (1996) *Sociologie en de moderne samenleving*, Amsterdam: Boom.

Houten, G. van, Tuynman, H. Gilsing, R. (2008) *Eerste tussenrapportage Wmo Evaluatie. De invoering van de Wmo: gemeentelijk beleid in 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hurenkamp, H. Tonkens, E. Duyvendak, J.W. (2006) *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/NICIS Kenniscentrum Grote Steden.

Jager-Vreugdenhil, M., K. van Hulst en J. Slendebroek- Meints (2010) *Onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Putten*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

Jager-Vreugdenhil, M. (2010) *Waarom de buurt?* In: Denkwijzer jrg. 10 nr. 1. Amersfoort: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie.

Jager-Vreugdenhil, M. Boven, S. Luiten, R. Leyder-Havenstroom (2008) *Ha Buurman, Ha Buurvrouw! Onderzoek naar de effectiviteit van de Zwolse pilots 'Ha Buurman, Ha Buurvrouw' op informele aandacht, hulp en zorg tussen burens*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

JehoelGijbsbers, G. (2004) *Sociale uitsluiting in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kamerstuk 29538, nr. 28 (4 juli 2005).

Kamerstuk 29538, nr. 19 (23 mei 2005).

Koning, G.M. (1996) *De verzorgingsstaat voorbij. Over grondslagen van de sociale zekerheid*. Nunspeet: Marnix van St. Aldegondestichting.

Kruijff A. de, (2009) Jaarverslag van het steunpunt Vrijwilligerswerk Barneveld.

Kuiper, R. (2009) *Moreel Kapitaal. De verbindingskracht van de samenleving*. Amsterdam: Buijten&Schipperheijn Motief.

Kwekkeboom, R. en M. Jager-Vreugdenhil (red). (2009) *De praktijk van de Wmo. Onderzoekresultaten lectoraten SocialWork*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Linders, L. (2007) *Niet de sterkste schouders*. Sociale interventie. 16 (2), 13-24.

Politie Gelderland-Midden. *Veiligheidsmonitor 2005 Gelderland-Midden* (2005).

Putnam, R. D. (2000) *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Roes, T. (2002) *Sociale cohesie en sociale infrastructuur. Verkenning van beleidsmogelijkheden en bestuurlijke modellen*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Werkdocument 79. Den Haag: SCP.

Roorda-Lukkien, C., M. Jager-Vreugdenhil en R. Kuiper (2006) *Kerk en Caritas. Een onderzoek naar vrijwilligerswerk en mantelzorg in vier orthodox-protestantse kerken*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

Pim Russchen en Jacco Buijs (2010) *Ik en Jij is Wij. Een onderzoek naar het gebruik van de presentietheorie bij het omzien naar elkaar*. Christelijke Hogeschool Ede in opdracht van HdS Hulpverlening, Barneveld.

Klarita Sadiraj, Joost Timmermans, Michiel Ras en Alice de Boer (2009) *De Toekomst van de mantelzorg*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Publicatie 16. Den Haag: SCP.

Schuyt, C.J.M. (1991) *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*. Leiden: Stenfert Kroese.

Schuyt, C.J.M. (2006) *Steunberen van de samenleving. Sociologische essays*. Amsterdam: University Press.

Seniorenraad Barneveld (2006) *Eenzaamheid onder ouderen in Barneveld*. Barneveld: Seniorenraad.

Seniorenraad Barneveld (2010) *Project Eenzaamheid bij ouderen Barneveld 2008-2011*. Barneveld: Seniorenraad.

Sretzer, S., Woolcock, M. (2004) Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology*. 33 (4), 650-667.

SWOP (2006) *De SWO is startklaar voor de Wmo*.

SWOP (2006) *Vrijwilligersnota SWO Barneveld*. Informatieboekje vrijwilligers SWO Barneveld.

SWOP (2007) *Huisbezoek 75+, jaarverslag*. Stichting Welzijn Ouderen Barneveld.

SWOP (2009) *Uitvoerverslag van het project "Pluim voor de mantelzorgers"*.

J. Timmermans en K. Sadiraj (2007) *Ramingen informele zorg*. In: A. de Boer (red.) (2007), *Toekomstverkenning informele zorg*. Sociaal en Cultureel Planbureau, publicatie 2007/21. Den Haag: SCP.

Lotte Vermeij en Gerald Mollenhorst (2008) *Overgebleven dorpsleven. Sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland*. Sociaal en Cultureel Planbureau / Universiteit Utrecht

Veiligheidsmonitor Rijk (2006) *Veiligheidsmonitor*. Regionale rapportage: Noord en Oost Gelderland.

Vermeulen, D. (2004) *Speelruimtebeleid in Barneveld. Onderzoek naar de speelruimte in de Gemeente Barneveld*.

Versprille, R. Wolleswinkel G. (2009) *Concept Portefeuillestrategie Woningstichting Barneveld. Vastgoedsturing van een vooruitstrevende Veluwe volkshuisvester*.

Versteeg, P. Bredewold, F.H., Kuiper, R. (2008) *De stukjes en de puzzel. Sociale samenhang en leefbaarheid in Zwartewaterland*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

Wolters en De Graaf (2005) *Maatschappelijke problemen*, Boom: Amsterdam.

WRR (2005) *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: University Press.

WRR (2005) *Normen, waarden en de last van het gedrag*. Amsterdam: University Press.

WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: University Press.

Geraadpleegde websites:

Website gemeente Barneveld: www.Barneveld.nl

Website Centraal Bureau voor de Statistiek: www.cbs.nl

Website kerk en Wmo: www.kerkenWmo.nl

Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

**Gereformeerde
Hogeschool**

gemeente
Barneveld

≡ provincie
Gelderland